

KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ KLASTERIŲ KAUNO REGIONE PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Kaunas, 2011

Tarptautinio tarpreregioninio bendradarbiavimo INTERREG IV
C programos finansuojamas projektas „**KŪRYBINIS
AUGIMAS**“/„**CREATIVE GROWTH**“

PROJEKTO VYKDYTOJAS:

Laisvės al. 46, □ LT-44246 Kaunas □
kaunas.rda@krda.lt; www.krda.lt

RENGĖJAI:

GAILA TULUŠIENĖ
(Projektų vadovė)

Konsultantė
Doc. dr. JŪRATĖ TUTLYTĖ
(Vytauto Didžiojo universitetas, Menų fakultetas)

TURINYS

ĮVADAS.....	4
KŪRYBINIAI MIESTAI IR KŪRYBINIAI KLASTERIAI.....	9
SENAMIESČIO IR LAISVĖS ALĖJOS (NAUJAMIESČIO) IDENTITETO SKLAIDA.....	16
Laisvės alėja (Naujamiestis): istorijos fragmentai, specifika, simbolinė reikšmė.....	16
Senamiestis (Istorinis miesto centras): istorijos fragmentai, specifika, simbolinė reikšmė.....	19
KŪRYBINIO SEKTORIAUS PROFILIS KAUNO SENAMIESTYJE IR LAISVĖS ALĖJOJE (NAUJAMIEŠTYJE).....	22
KAUNO KŪRYBINIŲ KLASTERIŲ ANALIZĖ.....	24
Kauno senamiesčio klasterio analizė.....	24
Laisvės alėjos klasterio analizė.....	32
KŪRYBINIŲ KLASTERIŲ SUBJEKTŲ APKLAUSOS REZULTATAI.....	39
IŠVADOS.....	42
REKOMENDACIJOS.....	44
SUMMARY	47

ĮVADAS

Šiandienos post-industrinis pasaulis susiduria su naujais iššūkiais, kuriuos diktuoja pakitusios sąlygos. Kaip niekuomet anksčiau pasaulio ekonominį ir kultūrinį klimatą lemia kūrybingumas, inovacijos ir naujovių diegimas. Žinios, vaizduotė ir fantazija kuria šiandienos materialią gerovę, stimuliuoja socialinę modernizaciją pasaulyje, kuriame globalizacija ir naujos technologijos yra neišvengiamos kasdienio gyvenimo ir patirčių realijos. Todėl neretai šiandienos pasaulis vadinamas „kūrybiniu“ pasauliu, kur kūrybiškumas tampa svarbia jėga, spėjama turėsiančių lemiamą reikšmę ateities ekonominiam, socialiniam ir kultūriniam plėtojimuisi.

Nebesiginčijama dėl to, kad kūrybinės industrijos (toliau KI) yra reikšmingas pažangios ekonomikos komponentas – viena perspektyviausių XXI a. ekonomikos šakų. Kūrybinių industrijų sąvoka Vakarų Europoje pradėta vartoti XX a. 8-ame dešimtmetyje, kuomet imta plačiau svarstyti kultūros, kultūrinės veiklos indėlį į socialinę ir ekonominę Vakarų Europos šalių plėtrą. Ši sritis buvo pripažinta labai įtakinga jėga, greitai kintančioje globalinėje ekonomikoje. Kūrybinės industrijos, kurių plėtrą didžia dalimi sąlygojo globalizacija, šiandien reikšmingai prisideda prie tarptautinės ir regioninės ekonomikos, kultūros ir komunikacijos plėtros.

Kūrybiškumo svarba šiandien iškyla kaip pagrindinė konkurencijos priemonė visame pasaulyje. Kartu su inovacijomis ir žiniomis kūrybiškumas yra tie išskirtiniai veiksniai, kurie įtakoja idėjas, produktus, paslaugas ir vietas bei kuria konkurencinį pranašumą visose ekonomikos srityse. „Kultūros ekonomika Europoje“ praneša [European Commission, 2006], kad *„kūrybiškumas yra sudėtingas inovacijų procesas, sujungiantis kai kurias arba visas šias dimensijas: idėjas, įgūdžius, technologijas, vadybą, gamybos procesą ir kultūrą. Kūrybiškumas turi galimybę pasinaudoti beveik visais ekonominiais sektoriais.“* Valstybiniame lygmenyje, kai kurios Europos šalys jau nuo XX a. pabaigos kūrė strategijas ir įstatymus, orientuotus į kūrybingumą. Viena reikšmingiausių tokių pavyzdžių yra Jungtinė Karalystė: tęsdama sukurtą *Creative Industries Task Force* [Kūrybinės industrijos darbo grupė, 1997] darbą, šalis neseniai paskelbtoje ataskaitoje *Creative Britain - New Talents for the New Economy* [„Kūrybinė Britanija – Nauji talentai naujai ekonomikai“, 2008] teigia, kad *„kūrybinės industrijos turi pereiti nuo marginalinio prie pagrindinio ekonominio ir politinio mąstymo“*. Ateinančių dešimties metų vizija žvelgia į kūrybiškumą, kaip į ekonominio augimo variklį miestuose, miesteliuose ir regionuose. Šiame kontekste, išsamus kūrybinės Britanijos veiksmų planas padengia visą kūrybiškumo procesą, nuo paprastų žmonių iki pasaulinės rinkos, įskaitant mokyklas ir darbo rinką bei kitas sritis tam, kad šalis taptų pasaulio kūrybiniu centru.

Kūrybinė ir kultūrinė ekonomika yra viena sparčiausiai augančių Europos ekonominių sektorių, tapusiu pagrindiniu daugelių reikšmingų miestų ir regionų strateginiu prioritetu. Pasak Didžiosios Britanijos KI žemėlapiu [DCMS *Creative Industries Mapping Document*, 2001] 2000 metais KI sukūrė Didžiojoje Britanijoje daugiau nei milijoną darbo vietų ir daugiau £112.5 milijonų bendrosios produkcijos. Šio sektoriaus indėlis į bendrąjį ES vidaus produktą skaičiuojamas šimtais milijardų eurų, o kūrybinių industrijų įmonių ekonominis efektyvumas yra didesnis už viso privataus verslo ekonominio efektyvumo vidurkį. 2006 metais Europos Komisijos užsakymu konsultacinės kompanijos *KEA European Affairs* atlikto tyrimo duomenimis kūrybos ir kultūros industrijos apyvarta 2003 m. Europoje buvo 645 mlrd. Eurų, kas sudarė 2,6 proc. Europos BVP, o pridėtinės vertės augimas buvo 19,7 proc. 2004 m. KI sektoriuje Europoje dirbo 5.8 mln. darbuotojų. Kūrybos pramonė minima Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje, patvirtintoje LR Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270, Nacionalinėje bendrojoje strategijoje (Lietuvos 2007–2013 metų ES Struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvencijos tikslui įgyvendinti). Nuo 2008 metų KI įvardijamos kaip vienas iš ES plėtros prioritetų. Pasaulio Ekonominės kooperacijos ir raidos organizacijos [The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)] duomenimis 1999 metais KI bendroji gamybos apimtis, neskaitant programavimo verslo, sudarė 4 proc. pasaulio

gamybos, o išsivysčiusiose šalyse šis rodiklis siekė iki 9 proc. bendrojo vidaus produkto.

Lietuvoje pirmas KI tyrimas buvo atliktas 2003 m. (dr. Margarita Starkevičiūtė). Jo duomenimis, 2001 metais Lietuvoje KI uždirbo 2,1 milijardus litų, t.y. 2 proc. bendrojo vidaus produkto. Šiame sektoriuje dirbo 57 tūkstančiai arba 4 proc. šalies dirbančiųjų. 2006 metais KI uždirbo daugiau kaip 4 mlrd.litų. KI įmonių realizavimo pajamų dalis Lietuvos BVP nuo 2.1 proc. 2002 metais pakilo iki 5.2 proc. 2006 metais. Tai rodo, kad KI sektorius užima svarbų vaidmenį Lietuvos ūkyje ir šis vaidmuo sparčiai didėja. Nuo 2005 metų Lietuvoje pradėti rengti pirmieji KI žemėlapiai (Utenos ir Alytaus apskritys, G. Mažeikis, J. Černevičiūtė, A. Ščiglinskienė ir kt.). Nuo 2007 Lietuvoje pradėti jau platesni KI tyrinėjimai (VDA, ŠU, ISM, VGTU). Lietuvos Respublikos Kultūros ministro 2007 m. kovo 28 d. buvo paskelbtas įsakymas Nr. IV-217 „Dėl Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategijos patvirtinimo“, Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategija. 2008 metais Lietuvoje buvo sukurta „Nacionalinė kultūrinių ir kūrybinių industrijų asociacija“, į kurią įeina daugelis Lietuvos universitetų, viešųjų įstaigų ir privačių kompanijų teikiančių paslaugas KI sektoriuje. Ši asociacija 2008 m. inicijavo Nacionalinės kompleksinės „Lietuvos kūrybinių ir kultūrinių industrijų“ programos sukūrimą [Lietuvos Kūrybinių ir Kultūrinių industrijų mokslo, studijų, meno ir verslo nacionalinė kompleksinės programos galimybių studija, 2009]. 2009 m. parengta „Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategija“ [Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2009 m. Kovo 28 d. įsakymu Nr. IV-217]. 2009 m. tarptautinio tarpregioninio bendradarbiavimo INTERREG IV C programos finansuojamo projekto „Kūrybinis augimas“/“*Creative Growth*“ rėmuose parengtas „Kauno regiono kūrybinių industrijų žemėlapis – socialinė, ekonominė analizė“ (vad. J. Tutlytė, aut. G. Mažeikis, V. Jurėnienė, V. Žirgūtis, T. Kubilius). Tyrimo duomenimis 2007 m. KI įmonių skaičius Kauno regione sudarė apie 5 proc. visų veikiančių subjektų, jose dirbo apie 12-13 tūkst. žmonių, o KI įmonių apyvarta sudarė daugiau nei 2,5 proc. bendros Kauno regione veikiančių įmonių apyvartos apimties. 2010 m. Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Atvirojo kodo institutas parengė galimybių studiją „Vilniaus kūrybinių industrijų žemėlapis“ (aut. J. Černevičiūtė, E. Strazdas, Ž. Jančoras, R. Levickaitė, E. Januškevičiūtė). Remiantis jo duomenimis iš visų 2009 m. Lietuvoje veikusių KI sektoriaus įmonių beveik pusė (47,8 proc.) veikė Vilniaus mieste. Vilniaus KI sektoriaus įmonių gautos pajamos (per 2009 m.) siekė virš 4 mlrd. litų.

Pastebėta, kad KI skatina kitų sektorių raidą: lengvosios pramonės, žemės ūkio produkcijos, turizmo, automobilių industrijas jas stiprindamos per reklamą, dizainą, internetinę prekybą. KI indėlis reikšmingas kuriant šiuolaikinį viešąjį sektorių bei gyvinant politinį gyvenimą. Šiandien sunkiai įsivaizduojamos politikos raidos galimybės be KI tarpininkavimo: žiniasklaidos, įvaizdžių kūrimo, reklamos, viešųjų koncertų. Panašiai ir moderni urbanistinė raida yra tiesiogiai suaugusi su KI: architektūra ir urbanistika, viešųjų erdvių kultūrinėmis funkcijomis, internetu ir t.t. Be to, KI yra vienos imliausių aukstosioms technologijoms ir skatina jų raidą bei vartojimą šioje srityje (muzikinių įrašų aparatūra, programavimas, pvz., 3D animacija, mobiliųjų telefonų integravimas su internetu ir programavimo, žaidimo galimybėmis, optinių kabelių ir galingų kompiuterių poreikis) ¹.

Reziumuojant daugelio tyrimų rezultatus teigtina, kad kūrybinių industrijų poveikis yra plačiaspektris. Kūrybinės industrijos stimuliuoja tarptautinės ir regioninės ekonomikos, kultūros ir komunikacijos plėtrą, skatina ekonominių ir kultūrinių sričių integraciją, socialinę modernizaciją, įtakoja kultūros ekonomiką ir kultūros politiką, prisideda prie darbo vietų kūrimo ir jų gerinimo, prie BVP (bendrojo vidaus produkto) augimo, kuria naujus vartotojus, privataus ir viešo sektorių partnerystę, padeda įvesti į rinką originalius produktus, pritraukti turistų srautus, skatina paslaugų sektoriaus plėtrą, gerina vietos/regiono įvaizdį, žinių ir gebėjimų ekonomiką bei kūrybinių kompetencijų eksportą, aukštųjų technologijų naudojimą ir diegimą, veikia miestų ir regionų plėtrą – prisideda prie miestų ir regionų plėtros, jų gaivinimo ir gyvinimo, didina kūrybingumą ir verslumą – kūrybingą verslumą.

1 *Kauno regiono kūrybinių industrijų žemėlapis – socialinė, ekonominė analizė*. Kaunas, 2009, p. 9.

Sėkmingos kūrybinių industrijų veiklos prisideda prie miestų ir regionų plėtros, jų atgaivinimo ir gyvinimo (Newcastle, Queensland ir kt. atvejai). Neretai jos vaidina pagrindinį vaidmenį padedant regionams pritraukti investicijų, kūrybingų ir talentingų darbuotojų. Nepaisant to, kad informacinės technologijos panaikino fizinės erdvės ir laiko ribas, tačiau tai tik dar labiau sustiprino „fizinės vietos“ ir betarpiško bendravimo tikrovę, kuri išlieka lemiamu veiksniu, skatinančiu sėkmingą ekonominę veiklą. Miestai ir regionai konkuruoja siekdami pritraukti tiesioginių užsienio investicijų ir kūrybinių talentų, ieškoma kultūrinės įvairovės, siekiama geresnės gyvenimo kokybės ir spalvingesnio gyvenimo būdo. Kūrybinės industrijos, pagrįstos vietine patirtimi ir įgūdžiais rodo, kaip miestai jų pagalba gali išsikvoti naują vietą globalinėje rinkoje, kitaip tariant pasiūlyti vietinę produkciją tarptautinei rinkai. Kūrybinės veiklos tampa svarbiu žmogiškuoju vietos veiksniu ir svarbiausiu veiksniu, didinančiu vietos ir regiono patrauklumą.

Kūrybiškumas yra stiprus ryšys santykiuose su teritorijomis ir vietovėmis. Kūrybiniai darbuotojai ieško erdvių su tam tikra aplinka, savito ir skirtingo miesto konteksto, palankaus kūrybai ir inovacijoms. Miestai ir regionai vis labiau konkuruoja tarpusavyje, norėdami pritraukti ir išlaikyti ne tik kompanijas, bet ir talentus. Norėdami skatinti kūrybinius klasterius, miestai turi užtikrinti konkrečias sąlygas, kad išpildytų visus kūrybinių klasterių poreikius, pavyzdžiui: lankstumas, tinklų bendradarbiavimas ir aukšto lygio susitelkimas į kūrybinius talentingus žmones. Be to, miestai turėtų išsiskirti specialiais bruožais, pavyzdžiui kultūrinėmis sąlygomis, aukštųjų technologijų įrengimais, sveikomis vietovėmis ir skirtinga bei tarptautine aplinka.

Pastebėtina, kad remiantis pasaulio patirtimi, daugeliu atvejų principinės kūrybinio sektoriaus plėtojimo strategijos yra nukreiptos į išteklių apjungimą per tam tikrų tinklų, klasterių, kvartalų ar kitokio tipo partnerysčių skatinimą. Dauguma pasaulyje kuriamų kūrybinių industrijų skatinimo programų remiasi klasteriais paremtos ekonominės plėtros strategijomis. Tačiau vis dažniau pastebima, kad ekonominio klasterio (M. Porterio modelis) taikymas kūrybinių industrijų atveju yra problematiškas. Antai, Jungtinės Karalystės Prekybos ir pramonės departamentas nurodo, kad dividendai iš kūrybinių klasterių gali būti milžiniški turint galvoje pilietinį įvaizdį, mokymus ir dalyvavimą ekonomikoje, o taip pat ir grynosios ekonomikos požiūriu. Tačiau šis sektorius taip pat susiduria ir su specifiniais išbandymais: kūrybiniai klasteriai nėra tapatūs kitų sričių klasteriams ir įprastos strategijos jų atveju netinka. Kitaip tariant, kūrybinis sektorius sparčiai auga, bet ne dėl vyraujančių ekonominės plėtros strategijų. Kūrybinių įmonių klasteriams reikia kur kas daugiau nei standartinio verslo parko vizijos, nes į jų sudėtį įeina ir ne pelno siekiančios įmonės, kultūros, meno įstaigos, o taip pat pavieniai menininkai, mokslo parkai ir medijų centrai. Kūrybiniai klasteriai yra vietos gyventi ir dirbti, vietos, kur kultūriniai produktai yra ne tik suvartojami, bet ir pagaminami. Jos visą parą atvertos darbui ir žaidimams. Joms reikalinga įvairovė ir kaita, todėl jų verslas klesti multikultūrinėje miesto aplinkoje, kuri turi savo vietinius bruožus, bet kuri taip pat yra susijusi su pasauliu.

Kūrybiniai klasteriai galima sakyti yra/veikia kaip ekspertų tinklas kultūrinėje plėtroje. Kūrybinių industrijų susitelkimas (menai, filmai, muzika, leidyba, interaktyvi programinė įranga, dizainas ir t.t.) suburia drauge savo išteklius, kad optimaliai padidintų kūrybinių darbų kūrybą, produkciją, platinimą ir eksploataciją. Toks bendradarbiavimas galiausiai suformuoja tinklą ir sukuria bendruomenę. Tačiau dėl šios industrijos prigimties, kūrybinių klasterių formavimasis turi tendenciją nesekti tradicinio klasterio formavimosi principais, dėl to nėra linkęs išitraukti į potencialią vietinę rinką. Kūrybinių įmonių klasterizavimas dažnai atsiranda savaime, nes daugelis bendrų projektų yra paremti bendradarbiavimu. Kūrybiniai klasteriai atlieka gyvybiškai svarbų vaidmenį socialinėje ir ekonominėje regiono ar šalies plėtroje. Dėl to, daugelis šalių sąmoningai imasi įgyvendinti tokią politiką, kuri siektų sukurti skatinančią aplinką kūrybinių industrijų gerovei. Tokia politika apima ir visa tai, kas susiję su valstybiniu intelektinės nuosavybės apsaugos stiprinimu.

Pastebima tendencija, kad vis daugiau strategijų miestų ir valstybių lygmenyse rengiamos siekiant skatinti ir plėtoti kūrybines industrijas bei kūrybinius klasterius mažo tankumo ar vidutinio

dydžio gyvenvietėse². Mažo tankumo gyvenvietėms tai yra iššūkis, siekiant orientuoti savo plėtojimo strategijas talentų pritraukimui ir išlaikymui, kūrybinių įmonių skatinimui, sudarant sąlygas kultūrai ir menui skleistis, rengiant renginius, mugės ir parodas, skatinant kūrybinių miestelių atkūrimą, apjungiant tradicijas ir inovacijas.

„Kūrybinių industrijų klasterių Kauno regione plėtros galimybių analizė“ yra rengiama tarptautinio tarpregioninio bendradarbiavimo INTERREG IV C programos finansuojamo projekto „Kūrybinis augimas/*Creative Growth*“ rėmuose bei Kauno regiono kūrybinių industrijų žemėlapiu pagrindu.

ANALIZĖS TIKSLAS – išanalizuoti kūrybinių (industrijų) klasterių Kauno centre (Kauno senamiestyje ir Laisvės alėjoje) veikimo modelius bei įvertinti jų plėtros galimybes.

TYRIMO OBJEKTAS – Kauno senamiesčio ir Laisvės alėjos (naujamiesčio) kūrybiniai klasteriai.

Kūrybiniai klasteriai – tai sąveikaujančių institucijų sukurtas bendras traukos centras. Klasteris yra erdvinė bendradarbiavimo vienovė, kuri atneša jos dalyviams didesnes galimybes, nei jos veiktų pavieniui, be palankių kaimynų. KI klasteris užtikrina menininkų ir verslininkų platesnį bendradarbiavimą, kooperaciją, efektyvų žmogiškųjų ir materialinių išteklių naudojimą, turistų ir vartotojų užlaikymą. KI klasteriai aprėpia ne tik menines institucijas, bet ir jiems parankius, jų veiklą stiprinančius verslus ir veiklas: pramogų, renginių, paveldosaugos, mokymosi, kavinių, viešbučių.

UŽDAVINIAI:

- Kūrybinių industrijų klasterizacijos Kauno centre (Kauno senamiestyje ir naujamiestyje: Laisvės alėjoje) analizė: pobūdžio, vietos konteksto ir specifikos išaiškinimas.
- Klasteriuose veikiančių kūrybinių industrijų subjektų, jų vaidmenų ir tinklinių ryšių išaiškinimas bei jų požiūrio klasterizacijos klausimais įvertinimas.
- Rekomendacijų kūrybinių klasterių plėtrai užtikrinti suformavimas ir praktinio realizuojamų priemonių projekto rengimas.

TYRIMO METODIKA

„Kūrybinių industrijų klasterių Kauno regione plėtros galimybių studija“ atlikta dokumento „Kauno regiono kūrybinių industrijų žemėlapis – socialinė, ekonominė analizė“ (2009, vad. J. Tutlytė, aut. G. Mažeikis, V. Jurėnienė, V. Žirgūtis, T. Kubilius) pagrindu. Jame identifikuoti du Kauno regione realiai veikiantys klasteriai: Kauno miesto Senamiesčio ir Laisvės alėjos. Tuo pagrindu, kūrybinių klasterių plėtros galimybių studijoje bus analizuojami būtent šie kūrybiniai klasteriai.

Vykdoma studija yra kritinės analizės pobūdžio, kurios tikslas yra nagrinėti konkrečių klasterių atvejus, identifikuojant jų vietos kontekstą ir specifiką, įskaitant istoriją, kultūrą, veikimo modelius, analizuoti klasterius, kaip erdvinių, kultūrinių, sociokultūrinių, simbolinių reikšmių sąsajas.

KI klasterinė analizė siekia parodyti erdvines ar laikines ir kartu institucines konkrečių kūrybinių įmonių priklausomybes, žmonių srautų judėjimą, simbolinių, kultūrinių ir socialinių erdvių pasiskirstymą. Analizės tikslas yra parodyti erdvių ar laikinių ir kartu institucinių sąveikų efektyvumą, plėtojant kūrybines industrijas: menų ir verslo sąveikas. Klasterinę analizę priimta skirti nuo administracinės-struktūrinės įmonės analizės, kurios tikslas yra parodyti vidinių institucijos padalinių sąveikas ir hierarchijas, o taip pat nuo tinklinės analizės, kurios tikslas yra parodyti išorinius, plačiausius bendradarbiavimo ryšius. Kiekvienas iš šių analizės būdų – klasterinė, administracinė-

² Kaip antai studija *Urbact II TN5 / Creative Clusters in Low Density Urban Area, 2009* ir pan.

struktūrinė, tinklinė yra labai reikšmingos ir negali pakeisti viena kitos. Tačiau šiame tyrime didžiausias dėmesys skirtas erdvinei-laikinei institucijų sąveikų analizei, siekiant parodyti palankius ir nepalankius tarpusavio ryšius, išskiriant lygiagrečius traukos centrus, parodant, ar jų sąveika turi sinerginį, abi institucijas remiantį charakterį, ar priešingai jų buvimas vienas šalia kito menkina jų efektyvumą.

Siekiant nustatyti kūrybinio sektoriaus profilio specifiką, klasterių teritorijose buvo atliktas statistinis KI ir su jomis susijusių įmonių identifikavimo tyrimas, paremtas lauko tyrimais. Kiekybinį tyrimą papildė kokybinis tyrimas (kūrybinių klasterių subjektų apklausa), siekiant atskleisti svarbiausius tinklaveikos mastus, bendradarbiavimo tikslus, poreikius bei problemas. Jų pagrindu parengtos svarbiausios rekomendacijos bei numatytos priemonės tiriamų kūrybinių klasterių plėtrai užtikrinti.

KŪRYBINIAI MIESTAI IR KŪRYBINIAI KLASTERIAI

„Miestas visais laikais buvo nelengvas išbandymas pasaulio kultūrai ir civilizacijai. Tačiau šiandienos miestai susiduria su išties nelengvais, jei ne ekstremaliais, iššūkiiais, kuriuos sąlygoja infrastruktūrinių, ekonominių, socialinių problemų lydimi dramatiški pokyčiai. Neatsitiktinai postindustrinio, postinformacinio laikmečio šviesoje, vis didesnę pagreitį ir energiją įgauna naujos idėjos, susijusios su žmogiškaisiais miesto ištekliais – miestiečių kūrybingumu, talentais ir gebėjimais, siekiant naujų savivaldos, verslo ir individų jungčių. Vis skvarbiau sunkiasi *kūrybinio miesto* (angl. *Creative city*) idėja, kaip vizija ir naujojo mąstymo paradigma, siūlanti naujos kartos receptus išgyvenimui globaliomis sąlygomis lokaloje erdvėje. Dar daugiau, modernūs miestai šiandien yra beveik niekas, jei jie nėra kūrybiški. Kūrybinio miesto idėja yra neatsiejamai susijusi su bendruoju kultūrinės ekonomikos ir kūrybinių industrijų augimu – pamatuota mintimi, kad būtent kultūra ir kūrybingumas yra ir perspektyvoje dar daugiau bus vieni svarbiausių plėtros (ekonominės, regioninės, miesto regeneracijos ir tvarios plėtros) veiksmų. Ši nauja santykių tarp kultūrinio ir ekonominio kapitalo dimensija jau tapo naujojo laikmečio mokslinių tyrimų kryptimi, besiformuojanti ekonomikos, socialinių, humanitarinių mokslų pagrindu.

Kūrybinio miesto koncepcija yra palyginti nauja idėja, nepaisant to, kad daugelis jos aspektų būdingi ir istorinio miesto suvokimui. Iš esmės ji yra skirta urbanistinio atnaujinimo, atkūrimo kosmopolitizmo sąlygomis modeliui apibrėžti. Tačiau šiandien vis dažniau kūrybinių miestų idėja siejama su miestų perspektyvos ir jų plėtros galimybėmis, žvelgiant iš vartotojiškos ekonomikos, kultūrinės produkcijos, socialinių procesų pozicijų. Kūrybinių miestų pradžią J. Tay yra linkusi sieti su XIX a. pradėtomis rengti pasaulinėmis „Expo“ parodomis Londone (1851 m.) ir Paryžiuje (1855 m.), kurios iš esmės nulėmė tolesnę miestų raidą. Į parodas suvažiuodavo žmonės ne tik iš apylinkių, bet ir iš viso pasaulio susipažinti su prekybos, mokslo ir technologijos naujovėmis. Kartu tai buvo ir savotiška pasilinksminimo vieta. Kitaip tariant, šiose parodose apsijungė struktūrinė miestų plėtra, prekybos augimas, vartojimas ir inovacijos. Nuo tada prasideda privataus verslo ir valstybinio (tiksliau miestiečių savivaldos) glaudus bendradarbiavimas, siekiant miestų pažangos: geresnių transporto ir komunikacijų sąlygų, kokybiškesnių gyvenimo ir darbo sąlygų – viso to, kas apibūdina šiuolaikinę metropolį – didmiestį.

Kūrybinio miesto idėja yra neatsiejama nuo kūrybinės aplinkos sampratos. Būtent kūrybinės aplinkos kūrimas šiandien yra laikomas viena iš svarbiausių miesto klestėjimo sąlygų. Kūrybinė aplinka yra suvokiama, kaip bendra erdvė, kurioje „žmonės gali mokytis, tobulėti, konkuruoti ir bendradarbiauti, ir kurioje idėjos gali būti iškeliamos, plėtojamos, skleidžiamos ir taip pat atmetamos“ (Leadbeater *ir kt.*). Tai yra savotiška atmosfera, tam tikra „oro temperatūra“, kuri suteikia sąlygas talentams skleisti vienoje vietoje vienu metu. Taip kaip, pavyzdžiui, atsitiko Florencijoje renesanso laikotarpiu – miestas tapo vienu svarbiausių Europos, o ir pasaulio meno bei mokslo židiniu: čia dirbo ir kūrė garsiausi to meto menininkai ir mokslininkai. Taigi kūrybinei aplinkai būdingas apsikeitimas informacija tarp žmonių, šios informacijos kaupimas ir saugojimas, kompetencijos tam tikrose veiklos sferose ir naujovių šiose sferose kūrimas. Kartu kūrybinė atmosfera yra būdas per kūrybingus žmones, per jų unikalius gebėjimus ir žinias, jų veiklą, kuriamus tinklus ir sąjungas, sukurti savitą, išskirtinį miesto vaizdą, stilių ar net garsą. Kūrybinės aplinkos sąsajas su kūrybingomis asmenybėmis, tiksliau kūrybinės klasės atstovais, savo darbuose pagrindė R. Florida (2002), atkreipdamas dėmesį į tai, kad per kūrybinę veiklą užsiimančius žmones kūrybiniuose centruose apsiungia skirtingų kryptų kūrybingumai: technologinis, ekonominis, kultūrinis, meninis. Ir atvirkščiai, kuo patrauklesnė vietos aplinka, tuo daugiau kūrybinės klasės atstovų ji pritraukia. Taigi kūrybinė aplinka yra žinios, patirtis ir išmanymas (angl. *knowhow*), atsirandantis iš ir per tam tikrą socialinių ir informacinių tinklų kūrimą. Taip gimsta unikalūs, vietai būdingi, saviti produktai/rezultatai, kurie gali būti platinami, skleidžiami plačiai už vietovės ribų.

Pastebėtina, kad kūrybinio miesto idėja yra betarpiškai susijusi ir iš dalies persidengianti su kitomis miesto kūrybiškumą pabrėžiančiomis idėjomis, kaip antai *žinių miestų* (ang. *Knowledge Cities*) ir *inovatyvių miestų bei regionų* (angl. *Innovative Cities*) (Simmie, 2001) konceptais. Remiantis P. Hall samprata, inovatyvūs regionai pasižymi naujų žinių komercializavimu, jungiant tarpusavyje sąveikaujančių žinių generavimą ir panaudojimą pasaulinėse, nacionalinėse ir regioninėse sistemose, kur itin svarbus vaidmuo atitenka inovacijų centrams – t.y. miestams. G. Jucevičius apibrėždamas inovatyvių miestų ir regionų koncepciją ją grindžia besimokančių bendruomenių, inovatyvių partnerystės tinklu, būtent – klasterių tarptautinėje vadyboje (Porter, 1990) bei pramoninių regionų ekonominės organizacijos studijose (Bianchi, 1994) sampratomis. O analizuodamas atskirų miestų atvejų patirtį, pabrėžia, jog ypatingą vaidmenį keičiantis ekonominės veiklos ir gyvenamosios kanonams konkrečioje vietoje ir konkrečiu laiku turi radikalūs technologiniai, socioekonominiai ir kultūriniai pokyčiai. Nepaisant to, kad visi šie konceptai: žinių, inovatyvių ir kūrybinių miestų, yra nukreipti į miestų siekimą klestėti, tapti novatoriškais, patraukliais, vis dėlto stebime ir kai kuriuos skirtumus jų strateginiuose akcentuose bei išėjimo taškuose. Žinių ir inovatyvių miestų bei regionų idėja visų pirma atsiremia į mokslo, technologijų ir inovacijų aspektus, kaip pagrindinius ekonominės plėtros ir organizacijų dinamikos variklius, tuo tarpu, kai kūrybinių miestų idėja stovi ant kūrybiškumo, kūrybinės atmosferos kūrimo pamato. Tačiau, net ir tokiu atveju, griežtos takoskyros tarp jų nubrėžti negalime. Šią mintį paremia G. J. Hospers išskiriami pagrindiniai miestų kūrybingumo tipai: technologiški, kultūriniai-intelektualiniai, kultūriniai-technologiniai, technologiniai-organizaciniai, vaizdžiai iliustruojantys ko gero neišvengiamas šių koncepcijų sankirtas bei jungtis.

Dar daugiau, negalime paneigti, kad visas šias idėjas siejanti grandis yra kūrybinės industrijos – kaip būdas ir galimybė prisitaikyti prie pakitusių ir tebekintančių sąlygų, pažangus meno ir rinkos plėtros modelis – naujas veiklos sektorius, sparčiai išaugęs naujų technologijų pagrindu, jungiantis meną/kultūrą su komercine rinka, kūrybiškumą su verslumu. Galima teigi, kad kūrybinės, kultūrinės industrijos, o taip pat kūrybiniai klasteriai yra ne tik skirti miestui, bet ir egzistuoja dėl miestų. Neabejojama, kad jie vaidina ir ateityje tikėtina suvaidins kritinį vaidmenį miestų regeneracijos procesuose, atgaivinant atskirus miestų kvartalus ir rajonus.³ Analizuodami kūrybinius klasterius miestuose, pastebime, kad į jų sudėtį greta mokslo parkų ar medijos centrų įeina ir ne pelno siekiančios organizacijos, kultūrinės institucijos, meno centrai, pavieniai menininkai. Tuo būdu, skirtingų industrijų paskirtys ir funkcijos apsisungia vienam tikslui.

Kūrybiniai klasteriai – daugialypis ir sudėtinis reiškinys, kurio apibrėžimas iki šiol nėra iki galo nusistovėjęs, nepasiduodantis vienos definicijos formulotei: plačiai ir iš įvairių pozicijų kūrybiniai klasteriai analizuojami mokslinėje literatūroje, skirtingai interpretuojami taikomojo pobūdžio, projektinėje medžiagoje. Nors kūrybinių klasterių sąvoką 20 a. pabaigoje įtvirtino strategai kultūros industrijoms pritaikydami verslo klasterio idėją, tačiau akivaizdu, kad jų istorinės šaknys siekia gerokai ankstesnius laikus, ypač tuomet, kai į kūrybinius klasterius žvelgiama per kūrybinių miestų, kvartalų ir kūrybinių centrų prizmę, kurių užuomazgos stebimos jau 19 a. Pagal UNESCO (2006) apibrėžimą „kūrybinis klasteris – tai tinklas žmonių, dirbančių kūrybinių industrijų plėtojime. Jis yra orientuotas į projektus ir veiklas, kurių rezultatai vertinami tiek ekonominiame, tiek kultūriniame lygmenyje. Kūrybiniai klasteriai padeda kūrybinių industrijų plėtojime dalyvaujantiems žmonėms bendradarbiauti ir dalintis turimomis žiniomis, patirtimi bei ištekliais“. Taigi kūrybiniai klasteriai apibrėžiami kaip geografinė koncentracija, apjungianti išteklius į tinklus ir partnerystes, kad stebint vieną veiklą kiltų naujos veiklos idėjos, būtų skatinamas kūrybiškumas ir atsirastų masto ekonomika.⁴ Ši apibrėžtis

3 Tutlytė J. *Laisvė kūrybiniam miestui: kultūrinių/kūrybinių industrijų potencialas Kaune* // Kultūros industrijos: iššūkiai ir perspektyvos, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 49-66.

4 UNESCO (2006 – 2) What are Creative Clusters? The Global Alliance for Cultural Diversity, UNESCO. Prieiga per internetą: [<http://www.google.bg/search?q=UNESCO+Creative+clusters&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:en-US:official&client=firefox-a>].

atskleidžia kūrybinio klasterio sąvokos sudedamuosius elementus. Pirmiausia, „geografinė koncentracija“ reiškia erdvę, kurioje žmonės gali susitikti, veikti kartu ir įkvėpti vienas kitą. Antra, rezonuojančiai klasterių vizijai sukurti būtini tinklai ir partnerystės. Be to, kūrybinis klasteris turi ugdyti kūrybiškumą ir galiausiai klasteriai turi ekonominę dedamąją – įnašą į bendrą kūrybinę ekonomiką. Tenka pripažinti, kad ši apibrėžtis – tai idealizuotas kūrybinio klasterio įvaizdis. Praktikoje, ne visuomet visi šie elementai eina vienas greta kito.

Klasterio samprata ekonomikoje. Klasteris yra ekonominiais ryšiais susijusių ir viena kitą palaikančių įmonių, kurias jungia bendras (gausiai) gaminamos produkcijos tikslas. Klasteris yra gerai organizuotas rinkos darinys, svarbus konkurencingumo didinimo faktorius. Klasterio sąvoką pagrindė ir M. E. Porter (1998), apibrėždamas jį kaip geografinę, tarpusavyje susietų konkurenciniais ir bendradarbiavimo tikslais specializuotų tiekėjų, paslaugų tiekėjų, susietų pramonės šakų įmonių ir asocijuotų institucijų (universitetų, standartų ir prekybinių asociacijų) tam tikroje kryptyje koncentraciją. Anot M. Porterio, klasteris yra „geografiškai koncentruota susijusių ir viena kitą palaikančių įmonių, organizacijų ir institucijų grupė, veikianti konkrečioje veiklos srityje“.

M. Porteris savo vėlesniuose tyrimuose ir 2000 m. paskelbtame leidinyje [*Economic Development Quarterly* (2000, 14 (1))] išskyrė kelis svarbiausius sėkmingo klasterio privalumus:

- Klasteriai didina kompanijos produktyvumą, turėdami geresnes galimybes naudotis specialistų, darbo, žinių ir technologijų pajėgumais;
- Klasteriai prisideda prie inovacijų (naujovių) kūrimo, sparčiai perduodant visoms kompanijoms žinias apie naujas galimybes ir tuo padidindamos greito reagavimo į jas pajėgumus;
- Klasteriai skatina naujų verslų kūrimąsi gimininguose sektoriuose, sukurdami palankias galimybes naudotis reikalinga darbo jėga, įgūdžiais, žiniomis, technologijomis ir kapitalu.

Anot prof. V. Snitkos, klasteriai (arba klasterizacija) – 21 a. verslo modelis. Jis užtikrina efektyvų žinių pavertimą pastoviai didėjančia ekonomine verte, didina ne vienos įmonės, bet visos sistemos konkurencingumą, koncentruoja kompleksinę kompetenciją ir yra būdas (atskiroms nepajėgioms įmonėms apsijungiant) konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Svarbiausi klasterį apibrėžiantys faktoriai yra jo konkurencingumas – potencialas konkuruoti ir geografinės lokacijos laipsnis⁵. „Klasteris kaip ekonominės veiklos organizavimo forma atremia daugelį šiuolaikinės aplinkos iššūkių – tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose, tiek besivejančiose, tokiose kaip Lietuva, šalyse. Pirmas verslo, ypač technologinės aplinkos, bruožas – itin spartūs technologiniai pokyčiai ir augantis žinių bei informacijos kompleksiskumas. Žinios, sudarančios bet kokios inovacinės veiklos pagrindą, nebegali būti sukauptos nei valstybės institucijose, nei atskirose kompanijose, nepaisant pastarųjų dydžio. Jos pasklidusios po daugelį sistemos veikėjų – įmones, universitetus, valdžios struktūras, o bene vienintelis būdas įmonėms šias žinias panaudoti kuriant inovacijas – bendradarbiauti tiek su šalia esančiomis partnerių įmonėmis, tiek su organizacijomis ir institucijomis, sujungiant turimą kompetenciją unikalių paslaugų ir produktų gamybai. Klasteris gali būti traktuojamas kaip tam tikras unikalių ir specializuotų žinių telkinys. Klasteryje sutelktos žinios nėra vien individualių klasterio veikėjų turimų žinių suma. Nusistovėję įmonių ir organizacijų tarpusavio ryšiai (tarpusavio pasitikėjimas, bendros vertybės, normos, veiklos metodai) taip pat laikomi itin vertingomis kolektyvinėmis žiniomis, kurias sunku nukopijuoti ir perkelti į kitos šalies kontekstą.“⁶

Tačiau klasteris yra ne vien tik verslo dalis. Klasteris, tai – „socioekonominis darinys, kuriam būdinga socialinė žmonių bendruomenė ir ekonominių subjektų populiacija, sukoncentruota tam tikrame geografiniame regione. Pramonės klasterių viduje šios bendruomenės ir ekonominiai subjektai veikia kartu ekonomiškai susijusiose veiklose, dalindamiesi ir puoselėdami bendras produktų,

5 Snitka V. *Klasterizacijos prielaidos aukštų technologijų sektoriuje // Klasterizacijos Lietuvoje analizė. Pranešimas ūkio ministerijoje, 2003.*

6 Jucevičius R. *Klasterių vadovas. Vilnius, 2009, p. 7.*

technologijų ir organizacinių žinių atsargas, taip siekdami kurti aukštos kokybės produktus ir paslaugas rinkai“.⁷

Šiandien Europos Sąjungos pramonės politikoje yra akivaizdžios dvi strateginės kryptys – „tai orientacija į didelę pridėtinę vertę kuriančią veiklą per inovacijas (žinių ekonomika) ir klasterizaciją. Pastaroji beveik visose šalyse jau dabar suvokiama kaip neišvengiama būtinybė ir vienas iš nacionalinių ekonomikos valdymo prioritetų. Klasterizacija yra vienas kertinių Lietuvos ūkio (pramonės ir verslo) plėtros strategijos prioritetų. Nacionalinės Lisabonos strategijos viena iš sąlygų – sparčios klasterių plėtros iniciatyvų ir kūrimosi skatinimas. Tai yra pramonės ir verslo bei viso ūkio konkurencingumo pagrindas. Panašios pozicijos laikosi ir daugelis kitų ES bei pasaulio šalių.“⁸

Paprastai klasteriai yra identifikuojami pagal pramonės kryptį, produktą ir rinką. Nepaisant to, kad kūrybines pramonės šakas nėra lengva identifikuoti – jos dažnai neapsiriboja viena pramonės šaka (vis svarbesnę kūrybiškumo reikšmę, kaip lemiantį faktorių šiandien pripažįsta ne tik tokios verslo šakos, kurių produkcija yra akivaizdžiai kūrybinė, kaip pvz. leidyba ar mada, bet ir inžinerijos, švietimo, sveikatos paslaugų ir kt. sektoriai), ir kad kūrybinių industrijų šakų negalima identifikuoti organizacijos lygmenyje, vis dėlto kūrybinių industrijų, kaip atskiro sektoriaus, veiklos taip pat yra linkusios jungtis į klasterius, vadinamus *kūrybinių industrijų arba kūrybiniais klasteriais*. Pastebima, kad kūrybinės verslo šakos yra linkę rasti bendrų interesų su kitomis joms artimomis, kitomis kūrybinėmis įmonėmis. Kūrybinių industrijų įmonės paprastai sudaro keletas mažesnių kompanijų. Mažosios paprastai yra lankstesnės, geba greičiau prisitaikyti prie kintančių sąlygų nei didžiosios, bet kartu jos turi menkesnius priėjimus prie technologinės informacijos, atitinkamų resursų, tobulinimasis ir apmokymai joms brangiai atsieina. Todėl jungimasis į atskirus klasterius – klasterizacija, šioms mažoms įmonėms yra palanki, suteikianti daugiau ir didesnių galimybių. Toks modelis atitinka klasterizaciją, būdingą bet kuriam pramonės sektoriui.

Vis dėlto, itin svarbu yra pabrėžti, kad *kūrybiniai klasteriai yra ne tas pats, kaip kitų sektorių klasteriai*. Kai kuriais atvejais čia negalioja verslo principu formuojamų klasterių taisyklės ir strategijos. Kodėl? Visų pirma dėlto, kad kūrybinis sektorius klesti ne dėl arba ne dėka ekonominės plėtros strategijų. Kūrybinių įmonių klasteriams nepakanka vien tik standartinės verslo vizijos. Paprastai į kūrybinių klasterių sudėtį greta mokslo parkų ar medijos centrų įeina ir ne pelno siekiančios organizacijos, kultūrinės institucijos, meno centrai, pavieniai menininkai. Kūrybiniai klasteriai yra vietos, kuriose gyvenama ir kartu dirbama, čia kultūrinė, kūrybinė produkcija kuriama, čia pat ji ir vartojama. Tai ištiesai veikiančios, darbo ir pramogų vietos. Jos paprastai koncentruojasi atskiruose urbanistiniuose miesto segmentuose, pasižymi ryškiu savitumu, pasižymi multikultūriniais bruožais, yra reikšmingos tiek regiono, tiek pasaulio mastu.

Dėl neatsiejamo santykio su tam tikra erdve ir vieta kūrybiniai klasteriai yra artimi, o kartais ir tapatūs *kūrybiniams kvartalams*, kūrybiniams centrams. Šiuo požiūriu, kūrybiniai klasteriai – tai ne tik verslas arba kitaip tariant kūrybiniai klasteriai, kvartalai istorijos bėgyje kūrėsi ne vien verslo tikslais. Antai, įvairūs menininkų sambūriai, ypač avangardinių menininkų grupuotės, turėjo ne mažesnę efektą miestui, nei tarkime ekonominiai klasteriai. Jų veikla, darbai, o ypač gyvenimo būdas smarkiai įtakojo miesto gyvenimą, pavyzdžiui, paverčiant neturtingus, apleistus miesto rajonus prabangesnės, aukštesnės klasės gyvenamosiomis zonomis. Taip 19 a. Paryžiaus bohemos dėka susiformavo, susikūrė tokie dabar garsūs ir turistus traukiantys tuometiniai priemiesčio rajonai, kaip Lotynų kvartalas, Montparnasas ir Monmartras – tai, kas dar 20 a. pradžioje buvo vadinta pogrindine, avangardine kultūra. Šios bohemiškos bendruomenės ir menininkų kvartalai tapo reikšmingais ne tik tų miestų, bet ir visos šalies traukos centrai. Juose maišėsi kultūros, kalbos, vyko apsikeitimas idėjomis. Šie alternatyvūs miesto kvartalai laikui bėgant tapo sėkmingais kūrybiškų miestų centrais, kaip antai, Soho rajonas, Grinvičo (angl. Greenwich) priemiestis Londone, Loftų rajonai Niujorke ir kt. Čia telkiasi

7 Jucevičius R., Stankevičiūtė J. *Klasteriai kaip nacionalinės plėtros instrumentas* in Socialiniai mokslai, 2004 Nr. 2 (44).

8 Jucevičius R. *Klasterių vadovas*. Vilnius, 2009, p. 6.

prestižiniai gyvenamieji būstai, smarkiai išaugo jų prabangos lygis, jie tapo kultūrinio turizmo dalimis. Čia formuojasi savita kavinių, barų kultūra. Tačiau kažkuria prasme tai buvo daugiau nei vien žiniomis ir technologijomis grįstas įkvėpimo šaltinis⁹. Sekant G. Evanso išvalgomis¹⁰, industrializacija buvo tik viena medalio pusė, sudariusi sąlygas klasterizacijai miestuose formotis – ją daugiausia tiek anksčiau, tiek ir dabar iš esmės lėmė *socialiniai, politiniai* bei *kultūriniai* faktoriai, gal net daugiau, nei ekonominiai faktoriai. Dar daugiau, galima sakyti, kad avangardiniai judėjimai išaugo iš pasipriešinimo susiformavusiai buržuaziniai visuomenei ir jos kultūrinėms vertybėms. Šia prasme, kūrybiniai, kultūriniai klasteriai gali iš principo prieštarauti ekonominiam efektyvumo imperatyvui.

Kūrybiniai klasteriai, be abejonės, daro didelę įtaką vietos ekonomikai. Geografinė koncentracija ir artumas suteikia ekonominių privalumų, tokių kaip kūrybinių žinių ir įgūdžių sandauga, bendri išteklių ir savitarpio pagalba¹¹. Tam tikru aspektu kūrybinę ekonomiką galima lyginti su kitomis pramonės šakomis ir skirti jai deramą vietą ekonominėje sistemoje. Deja, kultūrinėje politikoje sunku apjungti „kultūrą“ ir „ekonomiką“. Daugeliu atvejų kūrybinių klasterių sėkmės negalima paprastai pamatuoti ekonominiu pelnu. Reali kūrybinių klasterių vertė gerokai viršija jų pamatuojamą vertę. C. Landry pažymi, kad „finansinis kapitalas tėra tik vienas iš daugelio turtų. Be jo dar yra žmogiškasis, socialinis, fizinis, gamtinis ir kultūrinis kapitalas“¹². Kūrybiniai klasteriai gali ženkliai padidinti kūrybiškumą ir turi sociokultūrinę reikšmę.

Kultūrinių ir ekonominių veiksnių apjungimo sunkumas atsispindi gentrifikacijos (neturtingųjų miesto rajono pavertimas vidurinėsios klasės gyvenamuoju rajonu) procese, kuris ištumia menininkus į nuolatinio kraustymosi ciklą. Menininkai pirmieji persikėlė į pigiai nuomojamų būstų rajonus, o juos atsekė vidurinioji klasė arba nekilnojamo turto vystytojai pavertė juos bohemos rajonais. Tačiau menininkams teko juos vėl palikti dėl labai išaugusių nuomos ir nekilnojamojo turto kainų (kaip pvz.: Soho pramoninio rajono atveju). Akivaizdu, kad „kultūra“ šiais atvejais dažnai yra suvokiama kaip „kažkas madingo“, ir bohemiškos asmenybės miesto aplinkoje visada didina nekilnojamo turto mieste vertę. Tam tikra prasme ji sužadina kultūros paskatintą miesto regeneraciją. Antra, „miesto gyvenimo urbaniškumas“, iš dalies skatinamas komercijos, iš tikrųjų palengvina kultūrinę veiklą¹³.

Kūrybinių industrijų klasterių koncentracija arba susitelkimas mieste yra labai svarbus faktorius jo gerovei ir plėtrai. Visų pirma tai sukuria aukštai apmokamas ir kartu tinkamas pradedantiesiems darbo vietas bei sąlygas. Darbo kokybė šiandien tampa labai svarbi – kūrybiniai klasteriai gali pasiūlyti įdomesnių, labiau laikmetį atitinkančių darbų su ypatinga darbo atmosfera. Kūrybiniams klasteriams kūrimasis, steigimasis mieste skatina ir naujų verslų atsiradimą. Kuo didesnė jų koncentracija, tuo didesnė galimybė, kad jos pritrauks pačius talentingiausius ir gabiausius darbuotojus, o kartu su jais ir naujas idėjas, galbūt atklystančias ir iš kitos aplinkos.

Kultūrinės/kūrybinės industrijos vaidina kritinę reikšmę miestų, jų kvartalų, rajonų (at)gaivinimo, gyvinimo, jų plėtros procesuose. Pastebima, kad miestai, kuriuose verda naktinis gyvenimas, buriuojasi menininkai ir jų grupuotės, potencialiai gali pritraukti daugiau verslo, akademinės bendruomenės atstovų ir IT specialistų. Tuo būdu šis socialinis kūrybinių industrijų aspektas yra tarsi laidininkas, sudarantis sąlygas tam tikriems tinklams formotis. Tai yra savotiškas „socialinis kapitalas“. Ir būtent jis neretais atvejais yra tas faktorius, kuris nulemia atskirų kūrybinių

9 Sąlygas tam atvėrė (Prancūzijos atveju) atvirų durų užsieniečiams politika, kuri ir tapo pagrindiniu tuometinės šalies ekonomikos varikliu. Tokių pavyzdžių istorija žino ne vieną. Lygiai kaip ir šiandien, imigrantų grupuotės formuoja savo kvartalus, intensyviai gamina ir skleidžia produkciją, kuri yra susijusi su jų vietos kultūra, liaudies kūryba, virtuve, menu ir pasilinksminimo formomis.

10 Evans G. *Cultural Planning: An Urban Renaissance?* Routledge, an imprint of Taylor & Francis Books Ltd, 2001, p. 101.

11 Evans, G. From cultural quarters to creative clusters: creative spaces in the new city economy', in *The sustainability and development of cultural quarters: international perspectives*, eds Legner, M., Stockholm: Institute of Urban History, 2009.

12 Landry, C. *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*, London: Earthscan, 2000, p. 60.

13 O'Connor, J. *The cultural and creative industries: a review of the literature*, London: Arts Council England, 2007, p. 35.

tinklų ir klasterių formavimąsi miestuose, jų centruose, nes vien tik aukštųjų technologijų pažangos, jų generavimo ir diegimo nepakanka. Šiuo požiūriu, kūrybiniai klasteriai gali būti suvokiami kaip savotiška *formalios* ir *neformalios* ekonomikų jungtis, atsirandanti per ir kylanti iš socio-ekonominių tinklų.

Pastebima, kad kultūrinių, kūrybinių klasterių plėtrai reikšmingos įtakos turi pokyčiai kultūrinėse, kūrybinėse industrijose (ypač per pastaruosius dešimtmečius). Vis didesnį poveikį jų egzistencijai daro technologijos, rinkos ir kultūros pokyčiai. Vis dažniau tradiciniuose kūrybiniuose kvartaluose ar klasteriuose tradicines meno formas ir veiklas (nuo juvelyrikos, metalodirbystės, tekstilės, tapybos iki skulptūros) keičia su naujosiomis medijomis susijusios veiklos, naujųjų medijų meno formos. 20 a. pabaigoje stebimas itin didelis gaminamos produkcijos diferencijavimas, gamybiniai centrai yra linkę išsiskaidyti po įvairius centrus. Dėl to kai kurie tradiciniais menais ir amatais paremti kūrybiniai klasteriai bando jungtis su kitais klasteriais, taip formuodami multiklasterinius tinklus, gebančius geriau prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų.

Pripažįstama, kad kūrybingumas dažnai yra siejamas su tam tikrų įmonių susijungimu, nes kūrybinės industrijos nėra vienalytės, bet išsibarsčiusios visoje teritorijoje netolygiai ir yra susitelkusios didesnėje erdvėje¹⁴. Iš tiesų, kūrybinės industrijos yra linkusios klasterizuotis miestuose ir atstovauja įvairias profesijas bei ekonominius sektorius¹⁵.

Tačiau kūrybinių industrijų klasterizacijos, taip pat ir jų susitelkimo miestuose bei didmiesčiuose priežastys vis dar yra neaiškios. Jungtinių mokslininkų pajėgomis atlikta studija¹⁶ nurodo pagrindinius kūrybinių klasterių formavimosi veiksnius, išskirdami svarbiausias hipotezes šiuo klausimu:

- *Istorinės kultūros dotacijos ir artumas politinei galiai arba kultūrinis požiūris: meno ir kultūros paveldas, kultūriniai klasteriai ir rajonai.*
Pabrėžiamas kultūros ir meno paveldo buvimo teritorijoje, kaip vieno svarbiausių faktorių, lemiančių, įtakojančių kūrybinių klasterių plėtojimąsi. Taip pat akcentuojamas strateginis meno ir kultūros išteklių bei kūrybinių klasterių kaip ekonomikos variklių vaidmuo, reikšmingai prisidedančių prie miestų ir regionų atgaivinimo.
- *Aglomeracijos ekonomija ir pramonės organizacija.*
Kūrybinių įmonių klasterizaciją bandoma paaiškinti panašių įmonių susitelkimo tam tikrose vietovėse teikiamais privalumais. Bendrosė pramonės susitelkimo vietose formuodamos kūrybinius klasterius kūrybinės industrijos gali geriau pasinaudoti esamais kvalifikuotos darbo jėgos, specializuotų vietinių tiekėjų, vietinių žinių ir gandų privalumais konkrečioje industrijoje.
- *Įvairovė arba naujai besiplėtojanti „susijusios įvairovės“ paradigma ekonominėje geografijoje.*
Ši paradigma pabrėžia pramonės sektorių tarpusavio sąsajas dėl/per bendras, viena kitą papildančias kompetencijas, kurios sąlygoja efektyvesnę bendradarbiavimą, interaktyvumą ir didina jų gebėjimą absorbuoti naujoves. Ši koncepcija neseniai buvo pritaikyta kūrybinėms industrijoms, kurioms būdingas aktyvus tarpsektorinis bendradarbiavimas.
- *Žmogiškojo kapitalo koncentracija.*
Kūrybinė klasterizacija, tam tikrų veiklų susitelkimas, yra paaiškinamas žmogiškojo kapitalo susitelkimu konkrečiose teritorijose. Šio žmogiškojo kapitalo arba talento prieinamumas skatina įmonių klasterizaciją.
- *R. Floridos kūrybinė klasė arba 3T teorija: technologija, talentas ir tolerancija.*

14 Trullen T. and Boix R. (2008), *Knowledge externalities and networks of cities in creative metropolis*, in Cooke P. and Lazzarretti L., 2008, p. 211-237.

15 Maskell P. and Lorenzen M. The cluster as market organization, in *Urban Studies*, 2004, vol. 41, Nr. 5-6, p. 991-1009.

16 Lazzarretti L, Boix R., Capone F. *Why do creative industries cluster? An analysis of the determinants of clustering of creative industries*. Copenhagen Business School. 2009.

R. Floridos (2002) teorijoje dėmesys nuo kūrybinių industrijų perkeltas prie žmogiškojo kapitalo ir kūrybinės vietos svarbos išryškavimo. Jis pabrėžia, kad kai kuriose vietovėse yra traukos poliai, kurie pritraukia kūrybinę klasę, ir atvirkščiai svarbiausia miestų plėtros varomoji jėga – yra gebėjimas pritraukti ir išlaikyti kūrybines asmenybes. Kūrybiškumas pripažįstamas kaip vienas svarbiausių veiksnių, inovacijų išteklių ir konkurencinių pranašumų, padedančių pritraukti kūrybines industrijas.

Tačiau vis dar sunku numatyti arba suformuoti taisykles, kurios nulemtų kultūrinių/kūrybinių industrijų, o kartu ir kūrybinių klasterių kūrimą bei plėtrą. Remiantis sėkmingais pavyzdžiais¹⁷ daroma išvada, kad geriausi rezultatai pasiekiami tuomet, kai apsijungia kūrybinė energija, verslo žinios, patirtis ir valstybinė, visuomeninė politika. Vis dėlto, mokslininkai ir strategai įnirtingai ginčijasi dėl to, ar kūrybiniai klasteriai turi atsirasti spontaniškai ar planuotai. Istoriskai kūrybiniai klasteriai vystėsi neformaliai: menininkai ieškodavo pigių vietų studijai įrengti. „Per pastarąjį dešimtmetį klasterių atsiradimas iš spontaniškos ir organiškos evoliucijos pavirto planuojamu procesu, kurio pagrindinė varomoji jėga – politinės ekonominio ir kultūrinio klestėjimo darbotvarkės. Deja, daugumoje šių „suplanuotų rajonų“, dažnai vadinamų „mirusia spurga“, nieko nebuvo sukurta, išskyrus išaugusias nekilnojamo turto kainas toje vietoje¹⁸. Pripažįstama, kad „neįmanoma sukurti sėkmingo kūrybinio sektoriaus nuo nulio; kūrybiškumas nesukuriamas, jis atsiranda.“ [Butt, 2008]. Nors organiniam klasterių augimui pritariama labiau nei griežtam planavimo procesui, [Porter ir Barber, 2007] mano, kad „rankų nekišimas“, kaip ir „rankų kišimas“ turi savo trūkumų, pavyzdžiui, nekilnojamo turto kainų augimas, dėl kurio menininkų bendruomenė turi pasitraukti. Pateikdami įvairius Europos pavyzdžius, tokius kaip Mančesterio šiaurės kvartalas, Šefylde kūrybinės industrijos kvartalas ir Temple baro rajonas Dubline, jie tvirtina, kad nesikišimas nėra geras sprendimas pats savaime“¹⁹.

Didelis dėmesys tenka miesto strateginei politikai, kuri skatina, palaiko ir remia tokias kūrybines veiklas, kaip architektūrą, dizainą, reklamą, vizualiuosius ir atlikėjų menus, filmus, muziką, atlikėjų, leidybą, naująsias medijas ir kt., kartu yra rūpinamasi kultūrinių centrų, muziejų, parodų ir ekspozicijų salių, teatrų steigimu, o taip pat ir restoranų, kavinių, barų, madingų parduotuvėlių plėtra bei kita kultūrine infrastruktūra – visu tuo, kas susieja kūrybines inovacijas, kūrybinę energiją su verslumu, jungiant juos į bendrus veikiančius vienetus – klasterius specialiose miesto centro vietose. Ekonomika tokiuose miestuose eina koja kojon su kultūra ir kūrybine veikla.

17 Kaip antai, analizuojant kūrybines aplinkas Jungtinė Karalystėje: Kardiye, Mančesteryje, Liverpulyje ar Šefilde.

18 Porter, L., Barber, A. Planning the Cultural Quarter in Birmingham's Eastside in *European Planning studies*, Vol. 15, No. 10, 2007, p. 1327-1348.

19 (In)visible Cities. *Creative clusters in western context* in Preliminary Literature Review, 2010.09.10. Prieiga per internetą: [<http://theinvisiblecities.wordpress.com/2010/09/19/preliminary-literature-review---creative-clusters-in-western-context/>].

SENAMIESČIO IR LAISVĖS ALĖJOS (NAUJAMIESČIO) IDENTITETO SKLAIDA

Laisvės alėja (Naujamiestis): istorijos fragmentai, specifika, simbolinė reikšmė

Laisvės alėja – viena svarbiausių ir tuo pat metu sentimentalios Kauno miesto gatvių, slepiančių reikšmingas bei intriguojančias modernios Lietuvos ir Kauno bei miestiečių istorijas, 20 a. tradicijas, tuo tarpu šiandien išgyvenančių skausmingą gyvasties stokos ir tapatumo krizę. Laisvės alėja – tai išskirtinė Kauno vertybė, ypatinga išilginė promenada, kuri dėl savo unikalaus didelio masyvo kartais vadinama „ilgąja aikšte“ – *high gate*.

Laisvės alėja, besidriekianti 1,621 km, yra pagrindinė Kauno naujamiesčio gatvė. Kauno naujamiestis (arba Kauno centras) – tai miesto dalis pačiame miesto centre, į rytus nuo senamiesčio, užimantis 314 ha plotą. Jos pagrindai pradėti formuoti 19 a. (taip vadinamu gubernijos laikotarpiu (1843-1915)) Kaunui tapus gubernijos centru. Pagal 1847 m. caro patvirtintą naują planą buvo numatyta suformuoti naują miesto dalį pagal stačiakampį gatvių tinklą, šachmatine tvarka išdėstant 3 svarbiausias aikštes ir nutiesiant platesnį centrinį bulvarą (anuomet Nikolajaus prospektas, dabar Laisvės alėja – juo nuo Rotušės aikštės iki geležinkelio stoties tęsiasi tramvajaus linija). Gatvę sudarė dvi atskiros važiuojamosios dalys ir takas pėstiesiems. Naujamiestyje pastatyta dviaukščių istorinio stiliaus mūrinių pastatų ir suformuota ligšiolinė jo dominantė – neobizantinės architektūros Iğulos soboras (1895 m.) (dabar Šv. Arkangelo Mykolo (Iğulos) bažnyčia). Stačiatikių soboras, skirtas kariuomenei, įtvirtino Kauno, kaip vieno svarbiausių carinės gubernijos centro – I klasės karinės tvirtovės statusą. Miesto centre suformuoti ištisi administracinių tvirtovės pastatų kompleksai (dabartinėse Gedimino, Kęstučio, K. Donelaičio gatvėse).

Nuo 1918-ųjų Laisvės alėja vadinta Kaizerio Vilhelmo vardu. Tokių pokyčių įtakoją Vokietijos okupacija. Tačiau šis vardas išsilaikė labai trumpai, nes Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo metinių proga gatvė gavo itin reikšmingą tuometiniam laikotarpiui naują pavadinimą – Laisvės alėja.

Naujuoju miestu vadinta ši centrinė miesto dalis reikšmingas transformacijas patyrė ir naują identitetą įgavo tarpukario laikotarpiu – 20 a. pradžioje Kaunui tapus svarbiausiu Lietuvos miestu – nepriklausomos Lietuvos Respublikos sostine (po to, kai 1920 m. Vilnių okupavo Lenkija). Vos per du dešimtmečius miestas, ir ypač jo centrinė dalis, iš provincijos transformavosi į šiuolaikinę europinę sostinę su reikšmingais tautinio tapatumo ženklais, įprasmintais architektūros ir urbanistikos formose. Miesto centre buvo sukongcentruotas šalies politinis, ekonominis ir kultūrinis gyvenimas: įsteigtos naujos pramonės įmonės ir monopolijos (Pienocentras ir kt.); mokslo ir kultūros įstaigos (Valstybės teatras (1920), M. K. Čiurlionio galerija (1921), universitetas ir meno mokykla (1922), kino teatrai); sutelkti didžiausi Lietuvos bankai, draudimo kompanijos, intensyviai tvarkomas komunalinis ūkis (įvedamas vandentiekis ir kanalizacija, asfaltuojamos gatvės, grindžiami šaligatviai, įrengiami funikulieriai). Per pirmąjį dešimtmetį Kaune pastatyti 4149 namai – t.y. tris kartus daugiau nei buvo mieste 1918 m. Nemaža dalis jų buvo pastatyti Naujamiestyje kartu su stambiais gyvenamaisiais namais. Būtent gyvenamieji namai, kurių statybos vyko nenutrūkstamai, kūrė Kauno architektūrinį veidą. Susiformavo gyvenamosios architektūros „klasika“ Kaune tapę Naujamiesčio gatvių kvartalai (K. Donelaičio, Kęstučio, V. Putvinskio ir kt.) – tarp jų pirmieji daugiaaukščiai (5-6 a.) su liftais. Pagal priimtus tuo metu įstatymus miesto centre – Senamiestyje ir Naujamiestyje – neleista statyti žemesnių kaip dviejų aukštų, o Laisvės al. ir Vytauto pr. – mažesnių kaip trijų aukštų namų. Tai esmingai lėmė miesto plėtrą ir vizualinę raišką.

Šis laikotarpis Kauno naujamiesčiui suteikė ypatingo išskirtinumo – jame sukongcentruota nemaža dalis unikalaus tarpukario modernistinės architektūros palikimo. Miesto centras, kaip retas kuris Europoje, tapo savotiška 20 a. 3-4 dešimtmečių *Bauhaus* architektūros ekspozicija („Pienocentro“, „Pažangos“ rūmai, centrinis paštas ir kt.). Tuo būdu prieškarinio Kauno naujamiestis yra

reikšmingas moderniosios Lietuvos nacionalinės architektūros tradicijų liudininkas.

Sovietmečiu natūrali Kauno, kaip ir visos Lietuvos, architektūros raida buvo sutrikdyta. Vis dėlto, šis periodas paliko ryškų antspaūdą miesto ir miesto centro urbanistinėje raidoje – kiekybiškai tai vienas produktyviausių laikotarpių Kauno architektūros istorijoje, su kurio padariniais tenka nelengvai dorotis ir šiandien. Antai, tuometinis Nemuno krantinės sutvarkymas, nutiesiant Karaliaus Mindaugo transporto arteriją ir pramonės objektų upių pakrantėse koncentracija iš esmės atkirto, nusuko Kauno centro gyvenimą nuo upių ir šiandien verčia ieškoti naujų kelių judviejų sutaikinimui. 20 a. 6-9 dešimtmečiais statyti naujieji statiniai pakeitė ankstesnį Laisvės alėjos veidą. Pasikeitė jos erdvės parametrai (Dramos teatras (1965-68, arch. K. Bučas, J. Putna), ateljė „Mada“ (1966, arch. A. Sprindys), „Merkurijaus“ prekybos centras (1983, arch. A. Sprindys). Nepaisant kritikos, o kartais ir tam tikros ironijos šio laikotarpio atžvilgiu, negalima neįvertinti sėkmingų to laikmečio architektūros pavyzdžių: Vienybės aikštės ansamblis (arch. V. Stauskas, S. Bartusevičius, A. Sprindys, 1966-68), paveikslų galerija (arch. L. Gedgaudienė, J. Navakas, 1978), naujasis M. K. Čiurliono paveikslų galerijos pastatas (arch. F. Vitas, 1968), M. Žilinsko galerija (arch. E. Miliūnas, 1981-83)).

Kaip tik tuo laikotarpiu suformuotas Laisvės alėjos kaip pėsčiųjų zonos tapatumas (rekonstrukcijos arch. A. Paulauskas, V. Paleckienė, 1982). Ilgą laiką – beveik penkiolika metų gatvė oficialiai vadinta Stalino prospektu. Tačiau jau 1961 m. svarbiausia miesto gatvė atgavo savo – Laisvės alėjos – vardą. Rekonstrukcijos metu Laisvės alėja buvo sudalinta į atskiras atkarpas, akcentuojant svarbiausius visuomeninius ir kultūrinius objektus (Miesto sodą su Muzikiniu teatru, Miesto Savivaldybės rūmus, Vytauto Didžiojo paminklą, Centrinį paštą). Suformuotos mažosios architektūros formos, želdiniai, apšvietimas, išklota betono plytelių grindinio danga, perdažyti visi Laisvės alėjos pastatai.

Sentimentali nostalgija Laisvės alėjai, kuri gedi jos klestėjimo laikų, apeliuoja būtent į „anos“, sovietmečio laikus – t.y. 1960-1990 metus, kuomet Laisvės alėja buvo gausiausiai lankoma ir patraukliausia gatvė ne tik Kaune, bet ir visoje Lietuvoje. Laisvės alėjoje ir jos prieigose ne tik sutelkta visa, kas iš esmės lemia modernaus Kauno identitetą (meno, kultūros, mokslo, valdžios ir finansų institucijos), bet kartu tai tapo vieta, apjungianti ištisas miestiečių kartas per simbolinę, Lietuvos istorijai reikšmingų įvykių, atmintį. Tai vieta įprasminusi ne vieną laisvės proveržį nelaisvoje Sovietmečio epochoje (Romo Kalantos susideginimas Miesto sode), vieta, kuri mena tuometinių hipių ir menininkų bendruomenių – Kauno *bohemos* – susibūrimus, kūrybines jų dirbtuves Laisvės alėjos palėpėse ir legendinius 20 a. 8-9 dešimt. Dramos teatro laikus, kai norėdamos patekti į kultinius spektaklius minios žiūrovų budėdavo pernakt, kad galėtų įsigyti bilietus į spektaklius.

Viena vertus, visai neseniai Laisvės alėja dar buvo (klausimas, ar tebėra?) viena mylimiausių miesto gatvių, kita vertus – šiandien ji jau savotiška mirusios arba numarintos legendinės istorijos ženklų kapavietė. Kaip antai, jos *belle époque* – vėlyvojo sovietmečio praradimus menančios vietos (nebeveikiantis „Metropolio“ restoranas su vieniša dainininko Danielio Donskio skulptūra, „Merkurijaus“ griuvėsiai, prarasta Kauno *bohemos* susirinkimo vieta – kavinė „Tulpė“, virtusi dar viena eiline drabužių parduotuve, vien su simboliniais jos išpaudais grindinyje). Kaip taikliai pastebėjo Kęstutis Navakas: „Kaunas nebeturi istorinių kavinių, kuriose būtų sėdėjęsios kartų kartos. O be tokių vietų miestiečiai greičiau sensta, nes nebėra kam paliudyti jų jaunystės. Išskyrus pačias vietas, kuriose ko nors „būta““.²⁰ Sulig prarastomis „kultinėmis“ vietomis, buvo prarasta ir galimybė pratęsti savotišką Laisvės alėjos tradiciją.

Pastarųjų dešimtmečių Laisvės alėjos raidą nulėmė pasikeitusios bendrosios sąlygos, ypač po Nepriklausomybės atgavimo 1990. Nemaža dalis istorinių pastatų drastiškai pakeitė savo išvaizdą (ypač dar iki 1999 m. naujamiesčio paskelbimo urbanistikos paminklu (U30)). Išaugusi nekilnojamojo turto kaina ir specifinis savininkų kontingentas didžia dalimi nulėmė ir tebelemia neretai vangų Laisvės alėjos gyvenimą. Nepaisant nemažos kultūrinių objektų koncentracijos (čia veikia trys didžiausi

20 Navakas K., Česonis G. *Sutiktas Kaunas: A meeting with Kaunas*, 2009.

valstybiniai teatrai mieste, daug aukštųjų mokyklų padalinių), vis dėlto nemaža dalis pastatų/patalpų yra nenaudojamos (su skelbimais „išnuomojame“, „parduodame“). Besikeičianti parduotuvių ir funkcijų kaita (o neretu atveju ir jų vienodumas – dar visai neseniai Laisvės alėja vadinta „batų“ alėja dėl skaitlingos batų parduotuvių koncentracijos) niveliuoja miesto centro veidą ir menkina jo prestižą. Didelę įtaką Laisvės alėjos „ištuštėjimui“ padarė prekybos ir pramogų centro „Akropolis“ atsidarymas 2007 m., „nutraukęs“ didžiąją dalį prekybinių įmonių ir žmonių iš miesto centro. Nebeliko pagrindo ją vadinti traukos centru. Iškilė būtynybė naujoms Laisvės alėjos identiteto paieškoms.

Pastebėtina, kad vien per pastarąjį pusmetį ėmė intensyvėti naujų kavinių-barų atsiradimas, kurių dauguma orientuoti ne į prestižinės publikos inorius, bet į neįpareigojančius, jaunatviškos bendruomenės poreikius. Šitai, be abejonės, diktuoja didelė studentijos ir mokymo įstaigų koncentracijas pačiame miesto centre. Nepaisant įvairių pasikeitimų ir virsmų, galime konstatuoti, kad Laisvės alėja iki šiol nepraranda savo kaip viešos, susitikimų (ypač prie simbolinių vietų „prie fontano“ ar „prie Soboro“) erdvės tapatumo, su vis labiau intensyvėjančia masinių renginių vietos funkcija, kurią lemia erdviška ir neretai pompastiška jos struktūra, iš dalies stokojanti intymumo.

Kaip tik dėl studentijos, įvairialypės jaunuomenės koncentracijos miesto centre, o taip pat ir savito architektūrinio bei dvasinio paveldo savybių naujamiestis turi galimybę tapti kūrybinio bendravimo vieta, pasižyminčia atviru ir įvairialypiu gyvenimo būdu bei talentų sankaupa, turinčia kūrybiniam kvartalui, klasteriui būdingų savybių.

SENAMIESTIS (Istorinis miesto centras): istorijos fragmentai, specifika, simbolinė reikšmė

Kauno senamiesčio apibūdinimas tapatus viso Kauno miesto prisistatymui, kuris kaip įprasta, prasideda nuo ikoninės sentencijos – miesto tapatumą labiausiai pabrėžiančios ypatybės – t.y. miesto, įsikūrusio nepaprastame gamtos prieglobstyje, dviejų didžiųjų Lietuvos upių Nemuno ir Neries santakoje. Nuo čia ne tik prasideda miesto istorija, siekianti senuosius viduramžių laikus, bet į čia, galime sakyti, jis sugrįžta ir šiandien. Seniausioje miesto dalyje, kurioje ir aplink kurią formavosi miestas, šiandien yra susitelkę svarbiausi miesto gamtos, istoriniai, kultūriniai, architektūriniai paminklai. Joje skleidžiasi skirtingus laikotarpius uždengiančios istorijos žymės – daugiausia tai viduramžių, renesanso ir baroko laikotarpių paveldo objektai. Kaip reta kuriame mieste ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje, Kauno senamiestyje supuola ypatingo vaizdingumo gamtos (santaka, Santakos parkas) ir infrastruktūriniai elementai (svarbiausi kultūriniai paminklai, universitetų fakultetai, miesto Rotušė). Tai suteikia jam išskirtinio originalumo ir atveria ypatingas galimybes.

Kauno Senamiesčio erdvės identitetą formuoja išskirtinės gamtinės sąlygos (žalieji plotai, vandenys, orografinės formos) ir istoriškai susiklosčiusi urbanistinės struktūra (foninis užstatymas su smalių vertikalių sankaupa). Jis išsiskiria savita suplanavimo ir užstatymo struktūra, siluetu ir panoramomis. Istorinis miesto centras yra tankiai užstatytų kvartalų – dominuojančių ir formuojančių struktūros elementų – aikščių bei želdynų subtilus derinys. Jo veidą formuoja pastatų ir statinių visumos stilistika, medžiagų, spalvų ir dekorų ypatumai. Savitumo ir unikalumo šiai miesto daliai suteikia vertingi atskiri elementai – teritorija, reljefas, statiniai, gatvės bei kultūriniai – archeologiniai sluoksniai, želdiniai.

Senamiestis, pradėjęs formotis 14-15 a. sandūroje, pasiekęs brandą 17 a. vid., vėlesniais amžiais nesiplėtė, jo struktūra mažai kito. Seniausioji miesto dalis šiandien užima 89,6 ha teritoriją, kuri yra išsidėsčiusi vakarinėje Kauno miesto dalyje, didžiųjų Lietuvos upių – Nemuno ir Neries – santakoje, dešiniojo Nemuno kranto ir kairiojo Neries kranto žemutinėse terasose. Istorinį miesto centrą riboja Žaliakalnio, Vilijampolės, Naujamiesčio, Aleksoto ir Marvelės mikrorajonai.

Kaunas kūrėsi labai patogioje strateginiu ir ūkiniu atžvilgiu vietovėje, kurioje telkėsi nemažai piliakalnių ir įtvirtintų gyvenviečių. Dėl patogios geografinės padėties jam teko reikšmingas vaidmuo LDK istorijoje. Jau nuo 13 a. vid. jis tapo svarbiausia tvirtove (Kauno pilis). 14 a. pab. – 15 a. pr. miestui suteiktos Magdeburgo teisės – nuo tada jis ėmė sparčiai augti ir tapo vienu iš pagrindinių Lietuvos ir užsienio tranzito punktų: čia įsikūrė pagrindinė Lietuvos muitinė, didėjo jo, kaip prekybos su Vakarų Europa centro bei uosto svarba, Nemuno ir Neries krantinės virto ištininiu uostu.

Iki tol savaimingai augęs miestas, nuo 1540 m. didesnėje teritorijos dalyje pradėtas formuoti pagal Vakarų ir Vidurio Europoje paplitusį stačiakampį planą. Plano pagrindas buvo beveik stačiakampė turgaus aikštė senosios prekyvietės vietoje ir iš jos kampų ėjusios gatvės. 16 a. vid. Kaunas buvo išplėstas pagal pažangiausius to meto urbanistikos kūrybinius principus, jo naujasis centras suformuotas kaip vieningos kompozicijos ansamblis ir prilygo geriausiems Europos miestų centrams. 17 a. pr. susilpnėjęs Lietuvos ir Lenkijos valstybei dėl jos karų su kaimyninėmis šalimis, Kauno plėtra sulėtėjo, miestas nukentėjo nuo antpuolių, gaisrų, maro epidemijų. Po karo su Rusija miestas sudegintas ir sugriautas, o atstatinėjant pakeista 1540 m. suplanuota struktūra. Vėlesnės carizmo laikmečio statybos plėtėsi už Senamiesčio ribų ir viduramžiais susiklosčiusio istorinio miesto centro urbanistinės morfostruktūros beveik nepalietė. 20 a. pr. Nepriklausomos Lietuvos Respublikos modernizmo architektūros statybų bumai Senamiestį aplenkė. Sovietmečiu istoriniame miesto centre kvartalų kompleksinės rekonstrukcijos darbai atskirose vietose deformavo teritorijos planinę ir erdvinę struktūrą: atsirado naujų pastatų, imituojančių viduramžių statinius arba kontrastuojančių susiformavusioje istorinėje terpėje.

Seniausioje Kauno dalyje šiandien yra susitelkę svarbiausi istoriniai, kultūros ir architektūros

paminklai. Daugiausia tai viduramžių, renesanso ir baroko paveldo objektai. Vienas svarbiausių ir pirmųjų miesto ženklų yra Kauno pilis – šio miesto pirmtakė. Tai seniausia mūrinė pilis Lietuvoje, kurios vietoje jau 4–5 a. būta gyvenvietės. 14 a. įrengtas vienintelis Lietuvoje pilies su dviguba aptvara kompleksas. 1362 m. kryžiuočiams sugriovus pilį, pietryčių kampe buvo sumūryta antroji pilis – mūrinė bastėja, pritaikyta flanginei gynybai. 20 a. pradžioje konservuota, vėliau iš dalies restauruota pilis šiandien atspindi antrosios aptvarinės pilies planą. Šiuo metu vykdomi Kauno pilies atstatymo darbai.

Rotušės aikštė atskleidžia ryškius kokybinius 15 a. pirmojo dešimtmečio pokyčius Kaune. Kauno Rotušės aikštė ypatinga tuo, jog buvo beveik dvigubai didesnė už Vakarų ir Vidurio Europos miestų taisyklingo plano aikštes. 1562 m. iškilusi gotikinė Rotušė netrukus buvo perstatyta ir įgavo šiaurės renesanso bruožų, tačiau dabartinis Rotušės fasadas reprezentuoja baroko ir ankstyvojo klasicizmo architektūros lydinį. Tik gotikiniai rūšiai, eksterjere ir interjere esančios autentiškos atodangos, atkurta plano schema atskleidžia 15 a. palikimą.

Kauno Senamiestis pelnytai tituluojamas gotiškuoju Senamiesčiu: jame išlikę išpūdingi gotikos architektūros pastatai. Vienas pirmųjų Kauno mūrinių gotikos stiliaus statinių yra 15 a. statyta Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčia. Perkūno namas – vienas originaliausių ir išpūdingiausių liepsnojančios gotikos statinių Lietuvoje. Namą 15 a. pabaigoje pastatė Hanzos bendruomenės pirkliai. Kauno Šv. apaštalų Petro ir Povilo arkikatedra bazilika yra vienintelė Lietuvos gotikos stiliaus bazilikinė bažnyčia. Šimtmečių kaitoje kelis kartus ją rekonstravus, įgavo renesanso ir baroko bruožų. Vilniuje prasidėjęs ir po visą Lietuvą išplitęs barokas neaplenkė ir Kauno Senamiesčio. Vėlyvojo baroko laikotarpyje 17 a. pr. pastatyta Šv. Pranciškaus Ksavero (Jėzuitų) dvibokštė bažnyčia ir vienuolynas.

Kauno senamiestis yra kultūros paveldo teritorija, kurioje saugomi susiklostę saviti suplanavimo ir užstatymo struktūra, siluetas ir panoramos; būdinga tūrinė ir erdvinė kompozicija (dominuojančių ir formuojančių struktūros elementų tankiai užstatytų kvartalų, aikščių ir želdynų santykis); pastatų ir statinių visumos stilistika, medžiagų, spalvų ir dekorų ypatumai; vertingi atskiri elementai – teritorija, reljefas, statiniai, gatvės bei kultūriniai – archeologiniai sluoksniai, vertingi želdiniai.

Galėtume išskirti keletą svarbiausių zonų, kurios tiek geografiškai, tiek urbanistiškai, tiek emociškai kuria skirtingą nuotaiką:

Santakos parkas – rekreacinė, pasivaikščiavimo, meditacijos, o nuo šiol ir religinės piligrimystės, bei įvairių renginių ir susibūrimų vieta. 12,9 ha ploto Santakos parko rytinėje dalyje stovi Kauno pilis, gotikos architektūros perlas – Šv. Jurgio bažnyčia ir Bernardinų vienuolyno ansamblis ir naujai suformuotos visuomeninės susibūrimo vietos: Santakos stadionas, Popiežiaus kalnelis ir aikštė, amfiteatras.

Rotušės aikštė – mišri zona: tarp triukšmo ir sakralios ramybės. Tai vieta turinti savo ypatingą reikšmę dėl simbolinės valdžios ženklo – miesto Rotušės. Čia rengiamos svarbiausios miesto šventės, ceremonijos, veikia daug muziejų, kavinių-restoranų-barų. “Gyvenimas čia kiek ceremoningai vaškiniškas”²¹, kur svarbią vietą vaidina taip vadinamos rotušės aikštės tarpuvartės, kuriančios savotišką *bohemos* atmosferą (nes čia veikia kultine tapusi neformalių susitikimų kavinė “Skliautas”, dailininkų sąjungos galerija “Meno parkas”) - vietos tarp kičo ir meno.

Vilniaus gatvė – pagrindinė Senamiesčio parduotuvių, kavinių, restoranų, o nuo šiol ir šurmulio, nuolatinio bruzdėjimo, veiksmo gatvė. Tai pagrindinė Senamiesčio arterija, jungianti senąją ir naująją miesto dalis, viena gražiausių gatvių, skirta tik pėstiesiems. Dauguma pastatų likę iš 15 a., kai kurie rekonstruoti. 20 a. pab. buvo rekonstruotos (pagal R. Gudienės ir R. Palio projektą) grindinio dangos, pastatų fasadai, mažosios architektūros elementai – savitu charakteriu ypač išsiskiriančios telefonų kabinos, šviestuvai, suoliukai ir kt.

21 Navakas K., Česonis G. *Sutiktas Kaunas: A meeting with Kaunas*, 2009.

Istorinės prezidentūros parkelis – atokvėpio zona, „pauzė“ tarpe nuolat judančių, pėsčiųjų Vilniaus ir Laisvės alėjos gatvių. Istorinės Prezidentūros rūmai – tai bene vienintelis ženklas Senamiestyje, bylojantis apie Carinės Rusijos imperijos valdymą, Kauno miesto tvirtovės istoriją. 19 a. statyti Kauno gubernatoriaus rūmai, 20 a. Kaunui tapus Laikinąja sostine tapo Prezidentūra. Rūmai 1998-2003 m. restauruoti ir šiuo metu atviri lankytojams kaip Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus padalinys. Rūmus simboliškai „saugo“ iš bronzos lietos trijų tarpukario prezidentų figūros, Antano Smetonos, Kazio Griniaus, Aleksandro Stulginskio. Šiandien tai istorinio Kauno tapatumo atminties vieta – čia nuolat veikia lauko parodos (tarpukario laikų Kauno istorinių fotografijų), vyksta kiti vieši renginiai.

Šiandien senamiestis liudija staigaus ir netikėto atsigavimo laikus, už kurių yra atsakinga iniciatyvi vietos verslininkų, akademikų, visuomenės veikėjų bendruomenė. Jos dėka, vos prieš pora metų merdėjęs senamiestis, virto traukos tašku, nuolatinio bruzdesio ir šurmilio vieta, nukonkuravęs iki tol gyvesnę Laisvės alėją.

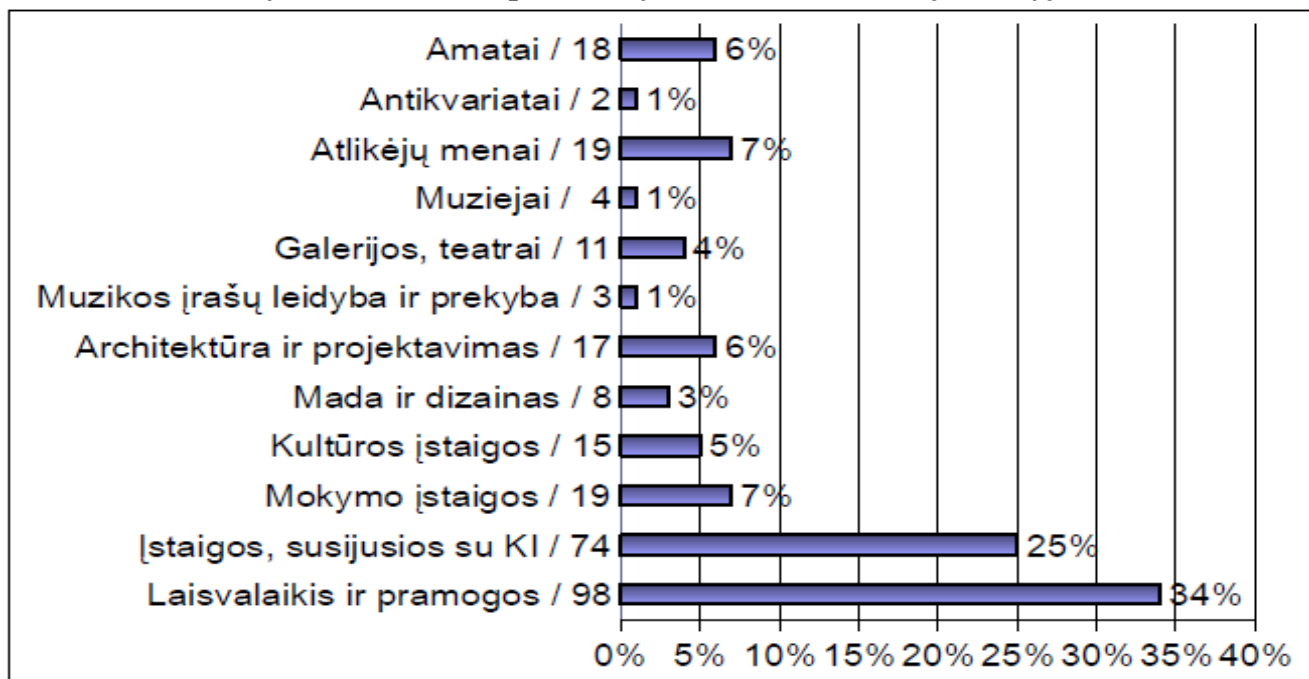
KŪRYBINIO SEKTORIAUS PROFILIS KAUNO SENAMIESTYJE IR LAISVĖS ALĖJOJE (NAUJAMIESTYJE)

Siekiant atskleisti Kauno senamiesčio ir Laisvės alėjos klasterių specifika, buvo atliktas kūrybinio sektoriaus profilio tyrimas – teritorijose veikiančių kūrybinių industrijų ir su jomis susijusių įmonių identifikavimas, remiantis statistiniais bei lauko tyrimais.

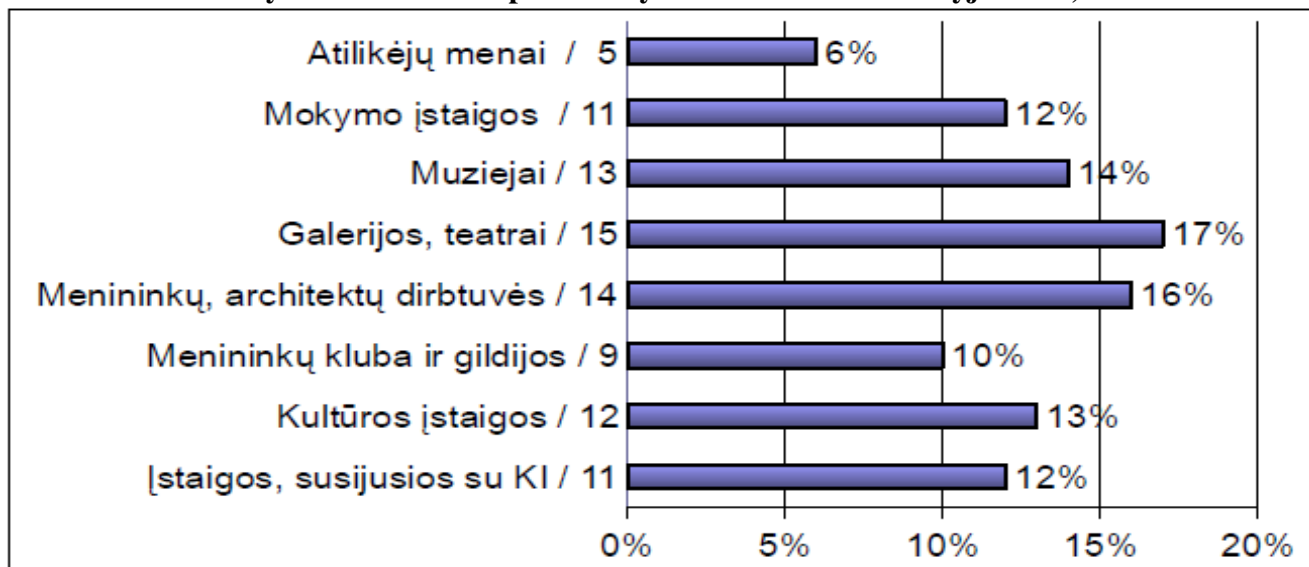
Surinkti statistiniai duomenys atskleidžia kiekybinius ir kokybinius kūrybinio sektoriaus skirtumus tiriamose teritorijose. Atitinkamai pagal erdvinius senamiesčio ir Laisvės alėjos skirtumus, kūrybinio sektoriaus įmonių koncentracija jose yra taip pat skirtinga: senamiestyje identifikuota beveik šimtas (92) veikiančių kūrybinio sektoriaus įmonių, o Laisvės alėjoje tris kartus daugiau – netoli trijų šimtų (285). Taip pat skiriasi jų įvairovė pagal veiklos pobūdį [1,2 lentelės]. Laisvės alėjoje fiksuojama didesnė kūrybinio sektoriaus įmonių įvairovė, kur kas didesnė atlikėjų menų, bei įstaigų, susijusių su KI koncentracija – ypač didelis laisvalaikio ir pramogų įmonių skaičius (įstaigų, susijusių su KI, įvairovė čia taip pat platesnė – Laisvės alėjoje veikia nemaža dalis reklamos agentūrų, regioninės TV, radijo, spaudos, turizmo, interaktyvios aplinkos įstaigos. Senamiestyje tuo tarpu jos daugiausia apima kavines, barus, restoranus). Naujamiestyje, skirtingai nuo senamiesčio, yra kur kas mažiau meno galerijų (jų Laisvės alėjoje apskritai yra vos viena, kita) ir muziejų. Mokymo, kultūros įstaigų skaičius abiejuose teritorijose yra labai panašus. Antikvariatų skaičius – identiškas ir smarkiai per mažas abiemis erdvėms. Senamiesčio kūrybinį sektorių nuo Laisvės alėjos skiria ir didelė menininkų gildijų bei klubų koncentracija.

Tuo būdu, tyrimas atskleidžia ir skirtingą abiejų teritorijų kūrybinio sektoriaus turinį. Senamiestyje daugiausia telkiasi svarbiausios miesto kultūros įstaigos, meno paminklai, galerijos, muziejai, menininkų klubai ir gildijos, čia veikia daug kavinių, barų, restoranų – visa tai, kas lemia senojo miesto patrauklumą kultūrinio turizmo požiūriu, kaip kultūros ir meno židinio mieste. Laisvės alėja tuo tarpu atsiskleidžia daugiau kaip laisvalaikio ir pramogų zona, kur kultūrinis aspektas smarkiai susipynęs su vartotojiškuoju/prekybiniu.

1 Lentelė. Kūrybinio sektoriaus pasiskirstymas Laisvės al. (naujamiestyje) / vnt., %

2 Lentelė. Kūrybinio sektoriaus pasiskirstymas Kauno senamiestyje / vnt., %

KAUNO KŪRYBINIŲ KLASTERIŲ ANALIZĖ

Kauno senamiesčio klasterio analizė

Klasterizacijos faktas. Senamiestis, kurio dalis pastatų statyta dar 15-17 amžiais, yra pakankamai didelis, architektūriškai ir urbanistiškai išsiskiriantis kvartalas (atskirtas nuo kitų miesto rajonų dviejų upių: Nemuno ir Neries, bei pagrindinių miesto kelių). Šiame miesto rajone telkiasi gausios galerijos, muziejai, universitetų fakultetai, menininkų studijos, bažnyčios, nuolatos vyksta miesto svarbiausi renginiai. Šis istorinis ir dabarties menininkų, mokslininkų, dvasininkų telkimosi į vieną centrą procesas rodo, kad šioje vietoje yra susiformavęs natūralus klasteris, kurio svarbią dalį sudaro kūrybinės industrijos.

Klasterio privalumai:

- **Institucinės sąveikos.** Gausus ir reikšmingas istorinis paveldas, veikia daug jaukių kavinių, barų. Gatvės muzikantai, miesto Rotušės ir vietos amfiteatro gausūs renginiai sukuria autonomišką miesto dvasią, patrauklią ir turistams, ir menininkams, ir verslininkams. Šią klasterizaciją aiškiai jaučia čia dirbtuves turintys architektai, dailininkai, čia prekiaujantys antikvariato kolekcionieriai, čia menininkus, kultūros darbuotojus ruošiantys universitetai, kolegijos, profesinės mokyklos (iš viso 11 ugdymo įstaigų). Paveldo komercinę svarbą supranta verslininkai, akcentuojantys senamiesčio patrauklumą bei skiriantys privačių lėšų jo priežiūrai. Verslininkų, galerijų, muzikinių grupių, teatrų, mokslo įstaigų ir mokyklų, subkultūrų, muziejų ir menininkų, bažnyčių kooperacija padeda saugoti ir patraukliai pateikti paveldą, organizuoti gausius renginius, meninius tarptautinius ir respublikinius projektus. Šiandien tai yra gyviausia Kauno viešoji erdvė. Senamiestis turi ir išsiskiriantį visos respublikos mastu paminklą, kartu potencialų KI švyturį – Kauno pilį, kuri šiuo metu remiant ES yra restauruojama ir pritaikoma kultūrinėms reikmėms. Kauno senamiestyje vyksta dauguma didžiųjų meninių tarptautinių ir respublikinių projektų. Čia yra 12 meno galerijų, 12 menininkų klubų, gildijų, dirbtuvių, 8 bažnyčios ir vienuolynai, 13 muziejų, amfiteatras, Kauno pilis, Santakos slėnis su daugeliu integruotų kultūrinių erdvių, vienas universitetinis menų fakultetas, vienas humanitarinis fakultetas, kuriamas regioninis, universitetinis kūrybinių industrijų centras, ketinama čia perkelti VDU Menų fakultetą (į Muitinės g. 7 pastatą, tiesiai prieš DVA Menų fakultetą ir šalia VU KHF). Tokiu būdu kelių šimtų kvadratinių metrų aplinkoje bus trijų universitetų su menais susiję fakultetai, kelios galerijos ir kelios kavinės, barai. Tai neabejotinai dar labiau sustiprins Senamiestį kaip traukos centrą.
- **Renginių sąveikos.** Kiekviena galerija, muziejus, kavinė ir baras rengia atskirus renginius, priderintus prie didžiųjų festivalių ir švenčių. Eglės ir Kalėdų šventės (Rotušės aikštelėje besitęsianti iki 2 mėnesių) yra papildomos nuolatiniais lauko vaidinimais, mugėmis, kavinėmis: gausiais džiazu, bardų koncertais, parodomis galerijose, naujomis ekspozicijomis ir diskusijų vakarais muziejuose, kino filmų peržiūromis. Tas pats atsitinka festivalių „Kaunas Jazz“, „Džiazu jungtys“, „Kauno kinas“, „Kaunas in Art“, Tarptautinio modernaus šokio festivalio metu, kurie iš dalies, vienaip ar kitaip įsilieja į senamiesčio erdves jų vyksmo dienomis. Būtent ši klasterinė renginių gausa yra priemonė kasdien pritraukti minias žmonių į Senamiesčio aplinką. Kita vertus, būtent žmonių gausa ir verčia KI institucijas orientuotis į didžiąsias šventes, festivalius.
- **Gamtinės sąveikos.** Kauno senamiestis yra įsikūręs dviejų didžiausių ir gražiausių upių – Nemuno ir Neries - santakoje, šalia yra įsikūręs vaizdingas, puikios infrastruktūros Santakos parkas. Šalia upių – amfiteatras, Kauno pilis, universitetų fakultetai, Rotušė. Panašių puikių senamiesčio ir gamtos išteklių supuolimo Europoje nėra labai daug. Šiuo požiūriu Kauno senamiestis lenkia ir Vilniaus, ir Klaipėdos senamiesčius.

Klasterio problemos. Daug senamiesčio pastatų nesutvarkyti, dėl ko nukenčia bendras teritorijos vaizdas. Kauno pilies veikla yra menkai integruota į KI, tačiau KI veiklai iš dalies prieštarauja

konservatyvios bažnytinės institucijos. Vis dėlto senamiestis yra pakankamai didelis ir šis klasterinis nesuderinamumas yra sprendžiamas erdviniu būdu: bažnyčios atsiriboja nuo meninio aktyvumo, o menininkai nuo šventų namų. Situacija galėtų pagerėti, jei bažnyčia taptų atviresnė postmoderniam meniniam ir subkultūriniam aktyvumui. Tokio bendradarbiavimo pavyzdžių pasaulyje galime rasti daug, taip pat ir katalikiškuose kraštuose. Pavyzdžiui, Prancūzijos katalikybės sostinė Avinjonas, buvusieji popiežių rūmai ir katedros yra šiuolaikinio meno atlikėjų vienas iš traukos centrų. Didelė problema yra susisiekimas, automobilių kamščiai (Muitinės g., šalia Rotušės), parkavimas. Tačiau tai yra daugumos pasaulio senamiesčių problema. Papildoma Senamiesčio problema: apleistos ir nykstančios buvusio batų fabriko „Lituanica“ patalpos.

PAVADINIMAS	ĮSTAIGOS PAVADINIMAS	KIEKIS / vnt.	VEIKLOS	PASTABOS
Bendri projektai, rodantys klasterinį bendradarbiavimą	Dauguma galerijų, aukštųjų mokyklų padalinių, kavinių ir restoranų, muziejų, taip pat įtraukiant kitas miesto KI organizacijas, pavienius menininkus ir subkultūras.		<p>Rotušės aikštėje ar šalia esančiose galerijose vyksta pagrindiniai, tradiciniais tapę miesto renginiai: Kauno miesto šventė, Kauno Hanza dienos (2011 m. organizuotos Tarptautinės Hanza dienos), Kauno džiazos dienos, „Aura“ organizuojamas tarptautinis šokio festivalis, Gatvės muzikos diena, tarptautinės šokio dienos, kasmetinės tradicinės šventės (Kalėdos, Naujieji metai (Miesto Eglės šventės), Velykos su šiomis šventėmis susijusios parodos, koncertai, performansai.). Projektas „Kaunas mene“ apima daug senamiesčio erdvių (galeriją „Meno parkas“, Ryšių muziejų, Kauno fotografijos galeriją ir kt.),</p> <p>„Operetė Kauno pilyje“ – tarptautinis operetės festivalis. Kauno pilies apsuptyje vyksta nuolatiniai ir labai gausūs miestelėnų susirinkimai dėl puikios geografinės-gamtinės padėties</p> <p>Kauno Senamiesčio kiemeliuose, rotušėje kuriama jauki, kamerinė atmosfera. Rengiamas modernaus etnografinio folkloro festivalis „Atataria Lamzdžiai“, renginių ciklas „Senamiesčio žiogas“, „Auksinės“ gatvelės (M. Valančiaus g. meno galerijų, mados ir stiliaus parduotuvių)</p>	<p>Kauno senamiestis per pastaruosius metus smarkiai pasikeitė – aktyvios vietos verslo ir kultūros bendruomenės dėka įvyko savotiškas jo „sprogimas“, atsigavimas: pradėti rengti įvairūs renginiai sutraukė dideles mases į senamiestį, įsikūrusios patraukios kavinės-barai užtikrino nuolatinį senamiesčio šurmulį ir gyvastį.</p> <p>2010 m. susibūrusi senamiesčio verslininkų bendruomenė („Senamiesčio klubas“) ėmė aktyviai veikti (apjungė aplink veikiančias verslo, meno ir kultūros įmones), kurdama ir strateguodama senamiesčio atgaivinimo strategiją, inicijuodama bendrus įvykius, ir renginius.</p> <p>Šiuo metu vyksta dviejų pagrindinių senamiesčio bendruomenių („Rotušės aikštės draugijos“ (įkurta 2009 m.) ir „Senamiesčio klubo“ (2010 m.) apsiungimas – įkurta „Senamiesčio draugija“ (asociacijos pagrindu), sieksianti apjungti visas senamiesčio rezidentų (gyventojų, nekilnojamojo turto atstovų, verslininkų, įstaigų) interesus ir kartu su savivaldybės palaikymu diegti, įgyvendinti bendrą senamiesčio plėtros viziją.</p>

			<p>neoficialiai vadinamos „Kauno Monmartru“ renginiai. Projektas „Einam Kaunas“ taip pat išilieja ir į senamiesčio erdves.</p> <p>2011 m. pradėta rengti senamiesčio klubo inicijuota masinė šventė „Šokantis Senamiestis“ (su pagrindinėmis scenomis A. Mapų ir Vilniaus g. sankryžoje). Projektas apjungė ne tik vietos šokėjus, bet ir populiarias šokio mokyklas, dziudo meistrus, jogos iš visos Lietuvos, populiarios muzikos žvaigždes.</p> <p>Kitos iniciatyvos: prie pilies savaitgaliais veikia ekologinis turgelis, buriuojasi gatvės muzikantai, persirengėliai.</p>	
Mokymo įstaigos	VU Kauno humanitarinis fakultetas, VDA Kauno dailės fakultetas, atskiri VDU pastatai, Kauno kunigų seminarija, J. Gruodžio konservatorija, Kauno kolegijos Ekonomikos ir teisės fakultetas, Kauno prekybos ir verslo mokykla, Kolpingo kolegija, A. Martinaičio dailės mokykla, Jėzuitų gimnazija, Kauno sakralinės muzikos mokykla	11	<p>VDA Kauno dailės fakultetas rengia specialistus: architektūros, grafinio dizaino, taikomosios grafikos, taikomosios keramikos, stiklo, taikomosios tekstilės, tapybos, skulptūros. Fakultetas palaiko tarptautinius ryšius – bendradarbiauja su užsienio universitetais, akademijomis (Siameno universitetas (Kinija), Radomo politechnikos universitetas (Lenkija), Varšuvos dailės akademija (Lenkija), Maskvos universiteto Kaliningrado filialas (Kaliningradas) etc). Taip pat bendradarbiaujama su konkrečiais menininkais iš užsienio.</p> <p>VU KHF rengia kultūros vadybininkus. Dėstytojai ir patys studentai stengiasi kuo aktyviau dalyvauti kūrybinėje veikloje, nes tai yra jų darbo praktika.</p>	<p>VDA Kauno dailės fakultetas bendradarbiauja su VDU Menų fakultetu. Parengtas projektas sukurti regioninį KI centrą Senamiestyje, kur būtų daugiau plėtojamos su komunikacinėmis technologijomis ir naujosiomis merijomis susijusios KI. Tai padėtų įtraukti ir VDA fakulteto dėstytojus ir studentus į labiau globalią verslo aplinką.</p> <p>VDA Kauno fakultetas šiuo metu siekia įsisavinti dideles erdves (Muitinės g. 2) studentų kūrybinėms laboratorijoms, parodoms, viešoms akcijoms rengti.</p> <p>Įgyvendinus abu projektus ir pradėjus veikti regioniniam KI centrai bei VDA KDF kūrybinei laboratorijai, Muitinės g. ir Rotušės aikštės sankirtoje formuotūsi kūrybiškas, jaunatviška energija pulsuojantis mokymo įstaigų ir barų-kavinių segmentas.</p>
Menininkų klubai ir gildijos Menininkų, architektų dirbtuvės.	Tekstilinių ir dailininkų gildija, Kauno mažoji meno lyga, Kauno džiaz klubas, Verslininkų namai, Kauno vokiečių kultūros draugija, Senamiesčio draugija (Senamiesčio klubas ir Rotušės aikštės	12	<p>Šokio teatras “Aura”, Kauno džiaz klubas inicijuoja ir organizuoja vienus svarbiausių Kauno miesto tarptautinių festivalių – tarptautinį modernaus šokio festivalį ir “Kaunas Jazz”.</p> <p>Architektų namai nuolat pristatydavo Kauno</p>	<p>Kol kas nepakankama urbanistinė integracija su kitomis KI ir globaliniais procesais.</p> <p>Gana menkai, tačiau pastebėtina, kad vis intensyviau naudojamos vaizdingos vietos, prie Nemuno upės esantis Daugirdo viešbučio amfiteatras, Santakos parkas.</p>

	draugija), Architektų namai, Lietuvos fotomenininkų sąjunga, Lietuvos dailininkų sąjunga.		<p>viešuoinei architektūrinio gyvenimo naujienas, rengė diskusijas, parodas architektų namų ekspozicinėje erdvėje, kuri šiuo metu išnuomota ir ten veikia kavinė-baras.</p> <p>Senamiestyje taip pat yra įsikūrusios menininkų dirbtuvės, architektų biurai, interjero ir projektavimo salonai, kuriantys savitą senamiesčio kontingentą dienos metu.</p>	
Kultūros įstaigos	Kauno tautinės kultūros centras, Kauno įvairių tautų kultūrų centras		<p>Kauno tautinės kultūros centras - vaikų ir mokinių neformaliojo švietimo įstaiga, siekianti ugdyti tautiškumą ir pilietiškumą, padėti vaikams ir mokiniams tapti aktyviais visuomenės nariais, plėtoti krašto tautinės kultūros tęstinumą. Centras puoselėja tautinį meną, liaudies tradicijas, kviečia visų kartų atstovus išlaikyti unikalią savo krašto kultūrą. Rengiamos vakaronės „ŠOKIM“, „DAINUOKIM“, folkloro vakarai su ansambliais, kalendorinės ir tautinės šventės, minimi rašytojų, iškilių asmenybių jubiliejiniai metai, svarbios valstybinės datos, rengiamos tautodailininkų, fotografų ir pedagogų parodos. KTKC kasmet organizuoja įvairius festivalius, konkursus: tarptautinį folkloro festivalį „Atataria lamzdžiai“, vaikų folkloro festivalį „Baltų ženklai“, respublikinį vaikų ir mokinių liaudies kūrybos atlikėjų konkursą „Tramtatulis“. Kasmet Advento metu centras Kaune organizuoja tradicinę akciją „Laimina miestą angelai“.</p> <p>Kauno įvairių tautų kultūrų centras inicijuoja, rengia, įgyvendina tautinių mažumų kultūrinio pobūdžio projektus, organizuoja konkursus, akcijas, simpoziumus, parodas, koncertus, vakarus ir kitus renginius, kurie skirti tautinių mažumų kultūrai, istorijai, etnologijai bei šiandienos</p>	Šių centrų veikla į kitas senamiesčio erdves kol kas menkai įsilieja.

			problemų tyrimams.	
Rotušė, Rotušės aikštė			<p>Rotušės aikštė yra visų Kauno miesto švenčių epicentras. Šalia istorinio traukos centro, Kauno Rotušės, kur vyksta svarbiausi miesto vieši minėjimai, šventės ir vestuvės, yra keletas galerijų. Paminėtina galerija „Kauno vartai“ (tai buvusios 16 a. auksakalio H.Zagerio dirbtuvės), Lietuvos dailininkų sąjungos galerija „Meno parkas“, tekstilininkų ir dailininkų gildijos galerija „Balta“, galerija „MJ studija“, aktyviai veikiantis ir įvairius meno ir kultūros renginius, nuolatinės dailės parodas savo kiemelyje organizuojantis Ryšių muziejus (turintis viziją dalį nenaudojamų savo patalpų paversti meno rezidencija).</p>	<p>Greta kultūros įstaigų, Rotušės aikštės šurmuli kuria (ypač vasaros metu lauke) restoranai, kavinės-barai. Aktyviai įvairius renginius amfiteatre organizuojantis “Daugirdo” viešbutis ir restoranai, nuolatinė Kauno <i>bohemos</i> vieta kavinė „Skliautas“ ir jos lauko terasoje organizuojami meno renginiai, video, sporto rungtynių transliacijos, intriguojantys “Pecha Kucha” vakarai.</p> <p>Restorane „Sadutė“ vyksta koncertai, spektakliai, teminiai vakarai, meno kūrinių pristatymai, kino vakarai, įvairių gėrimų ir patiekalų degustacijos. Vasaros metu visi renginiai taip pat vyksta Rotušės aikštėje pastatytoje „Sadutės karuselėje“.</p>
Kauno pilis			<p>Šiuo metu vykdomi Kauno pilies atstatymo darbai (baigtas pirmasis atkūrimo etapas: įrengtas trečias aukštas, bokšte – stiklinė uždara patalpa; baigiami antrojo etapo darbai: piliavietės aplinkos sutvarkymas, naujo tilto bei pėsčiųjų tako šalia Neries įrengimas; planuojamas Kauno pilies ir gretimų teritorijų sutvarkymas). Restauruotame antrame pilies aukšte numatyta rengti klasikinės muzikos koncertus, stikliniame bokšte – meno parodas. Kol kas reguliariai čia veikia tik Kauno regiono turizmo informacijos centras.</p> <p>Pilis ribojasi su aktyviai veikiančiu Santakos parku, o netoliese yra tūkstančio vietų amfiteatras su kilnojama scena. Pilyje ir jos prieigose kasmet rengiamas „Kauno operetės“ festivalis, o Mindaugo karūnavimo proga statomi istoriniai spektakliai, vyksta miesto šventės, Hanzos dienų renginiai.</p>	<p>Kauno miesto simboliu laikoma pilis (pastatyta iki 1361 m.) – galėtų būti KI švyturiu (angl. <i>light house</i>) – mažai naudojama šiandien ji yra nesėkmingo lobizmo ir verslumo pavyzdys (ji buvo išbraukta iš Lietuvos tūkstantmečio objektų sąrašo, kuriuo vadovaujantis skiriamas išskirtinis finansavimas iš valstybės biudžeto). Tačiau Kauno pilis yra reikšmingas kultūros paveldo objektas, galintis pritraukti daugelio turistų dėmesį bei menininkų veikloms imli vieta, vien savo buvimu pritraukianti kas dieną virš 1000 lankytojų.</p>

Bažnyčios ir vienuolynai	Šv. Pranciškaus Ksavero (Jėzuitų neparapinė), Kauno Šv. Apaštalų Petro ir Povilo arkikatedra bazilika, Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo), Švč. Trejybės (Seminarijos), Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia ir Bernardinų vienuolynas, Kauno Dievo kūno, Kauno evangelikų liuteronų, Šv. Mikalojaus bažnyčia ir Benediktinių vienuolynas.	8	<p>Gausios ir architektūriškai patrauklios senamiesčio Bažnyčios tradiciškai rengia daug religinių festivalių, taip pat religinės muzikos, religinės dailės renginių.</p> <p>Nuo 2004 m. kiekvieną spalio mėn. sekmadienį vyksta tarptautinis festivalis „Musica Sacra“ - po bažnyčių skliautais profesionalūs muzikantai ir vokalistai atlieka didžiųjų baroko ir klasikos meistrų muziką.</p> <p>Tarptautinis sakralinės muzikos festivalis (nuo 1992 m.) ir chorų muzikos konkursas „Cantate Domino“ (vyksta lapkričio mėn.).</p> <p>Tarptautinis chorų advento ir kalėdų muzikos festivalis – konkursas „Kaunas Advent and Christmas“ (vyksta gruodžio mėn.).</p>	<p>Bažnyčios senamiesčio erdveje sukuria specifinę atmosferą, o jų paminklai pritraukia nemažus religinių piligrimų strautus į Kauną (ypač neseniai atidengtas paminklas popiežiui Jonui Pauliui II) Santakos parke.</p> <p>Vis dėlto, bažnyčioms kartais siūloma ištraukti į meninius projektus kartu su jungtiniais šokio, dainos teatrais ar dalyvauti miesto renginiuose, tačiau jos ne visuomet yra aktyvios šiuo požiūriu. Bažnyčių ir kai kurių muziejų pasyvumas, jų nekooperuotumas kasdieniui veiklai skatinti yra senamiesčio tuštumo svarbi priežastis. Išėitis: maksimali bažnyčių ir muziejų integracija į jiems artimas, patrauklias KI rengiant religinius meninius festivalius ir senovines miesto šventes.</p>
Galerijos	Meno galerija „Kauno vartai“, „Kauno langas“, Lietuvos dailininkų sąjungos galerija „Meno parkas“, tekstilininkų ir dailininkų gildijos galerija „Balta“, galerija „MJ studija“, Kauno fotografijos galerija, „Eglės galerija“ (E.Mickutės įmonė), „Spalvų paslaptys“ (VšĮ meno dailės galerija), Egidijaus Rudinsko grafikos galerija - studija, „Vėjų fejė“ kūrybos namučiai, salonas „Meno namai“, galerija „Rasa“.	12	<p>Galerija „Kauno vartai“ – juvelyrinės ekspozicija, prekiaujama juvelyriniais kūrinių, eksponuojami istoriniai, archeologiniai – žalvario, sidabro – kūrinių bei naujoji gintaro, metalo juvelyrika. Nuolatos rengia autorines parodas, aktyviai bendradarbiauja su Kauno senamiestyje esančiu VDA Kauno dailės fakultetu.</p> <p>Pažymėtina taip pat sąveika tarp Rotušės, galerijų, Kauno pilies, Ryšių muziejaus ir amfiteatro. Amfiteatre vyksta subkultūriniai, etniniai koncertai, performansai, vaikų vaidinimai ir koncertai.</p> <p>Tekstilinių ir dailininkų gildijos galerija „Balta“ yra ne tik parodų vieta, bet ir gildijos veiklą koordinuojantis centras, rengia parodas, projektus, organizuoja seminarus, kūrybines stovyklas, teminius vakarus, skatina jaunųjų tekstilininkų kūrybinę veiklą, bendradarbiauja su įvairių sričių menininkais Lietuvoje ir užsienyje.</p>	<p>Galerijos dažnai bendradarbiauja viena su kita, ypač keisdamosis parodų erdvėmis (tradicinis tarptautinis festivalis „Kaunas mene“ išsiskirsto po daugelį senamiesčio parodinių erdvių: Ryšių muziejaus, Kauno fotografijos galerijos, Skliauto kavinės).</p> <p>Šiuo metu prarasta (viliamasi, kad laikinai, kol pagerės Architektų namų ekonominė situacija) viena labiausiai vertintų Kaune ekspozicinių erdvių – Architektų namų salė (čia įsikūrė kavinė-baras „La Bodega del Toro“). Kauno architektų salė ilgus metus buvo pagrindinė Kauno architektų kūrybos vitrina.</p>

Teatrai	Kauno mažasis teatras, Kauno pantomimos ir plastikos teatras". Šokio teatras „Aura“. (Daugirdo viešbučio amfiteatras)	3	Šokio teatras “Aura” inicijuoja ir organizuoja vienus svarbiausių Kauno miesto tarptautinių festivalių – tarptautinį modernaus šokio festivalį. Nei Kauno mažasis nei pantomimos ir plastikos teatras didesnių tarptautinių festivalių miestui ar išeinamų pasirodymų “į gatves” nerengia.	Kauno mažasis, pantomimos teatras ir šokio teatras “Aura” - yra įsikūrę labai gretimoje kaimynystėje vienas su kitu. Greta čia veikia bohemiška “Suflerio būdelės” kavinaitė – visa kartu formuoja meniškai laisvos dvasios atmosferą M. Daukšos gatvės bromoje. Daugirdo viešbučio amfiteatras jau tapo svarbia įvairių miesto renginių, pasirodymų, muzikos vakarų, filmų peržiūrų vieta.
Muziejai	P. Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejus, Keramikos muziejus, Kauno arkivyskupijos muziejus, Ryšių istorijos muziejus, Kauno miesto muziejus, Kardinolo V. Sladkevičiaus memorialinis muziejus, Maironio lietuvių literatūros muziejus (buvusiuose Pacų rūmuose), Lietuvos sporto muziejus, Istorinė LR prezidentūra. Perkūno namai, Lietuvos ir farmacijos istorijos muziejus, Brangakmenių (gemologijos) muziejus, J. Tumo Vaižganto memorialinis butas.	13	Kauno arkivyskupijos muziejus: be nuolatinės ir kintančios ekspozicijos nuolatos rengia religinius – kultūrinius vakarus, religinių dailės kūrinių parodas; Istorinė prezidentūra – didelis nuolat veikiantis politikos, diplomatijos muziejus ir parodinės- galerinės erdvės: čia vyksta svarbūs kultūros, istorijos, meno renginiai – diskusijos, knygų pristatymai, susitikimai.	Muziejinės erdvės puikiai tinka Senamiesčio atmosferai, tačiau neatgaivina jo kasdienio kultūrinio gyvenimo, nevirsta nuolatos veikiančiomis KI. Sąsaja su daugeliu senamiesčio bažnyčių tą KI gyvenimą daro dar vangesnį.
Vilniaus gatvė			Vilniaus gatvėje greta tradiciniais liaudies ir meistrų dirbiniais (iš gintaro, lino) prekiaujančių parduotuvių ar atskirų dizainerių, rankdarbių krautuvių formuojasi šurmulingas restoranų-kavinių-barų kvartalo segmentas. Savaitgaliais (vasaros metu) kavinių lankytojams yra siūlomi įvairūs kultūriniai renginiai (koncertai), pramogos (mokoma šokių ir pan.), rengiamos vynų degustacijos ir pan.	Besiformuojantis šurmulingas Vilniaus gatvės kvartalas jau dabar pasižymi savo kulinarine ir kuriamo įvaizdžio įvairove bei spalvingumu. Atkarpoje tarp M. Daukšos g. ir Katedros telkiasi internacionalinės virtuvės įstaigėlės – ispaniškasis naktinis klubas „Latino“, kavinė-baras „La Bodega del Toro“, Belgijos ir Olandijos vienuolynų alų bei maistą siūlanti „Abato menė“, pokštais, judančiais suolais ir besivartančiomis kėdėmis pasitinkantis baras „Crazy House“, nuosaikiai europietiškas, jaunimo pamėgtas restoranėlis „Pas Stenley“. Vilniaus ir Zamenhofo gatvių

				<p>sankirta tapo viena labiausiai „apsėstų“ gatvės atkarpų su vienas greta kito veikiančiais bene stilingiausiais vietos restoranais-barais: vienas geriausių savo kulinariniais gebėjimais laikomas restoranas „Senieji Rūšiai“, unikalus alaus gaminiais restoranas „Avilys“, išieškoto itališko skonio ir stiliaus ir itin lankoma užėiga „Buon Giorno“.</p>
Kitos galimybės			<p>Kauno senamiesčio teritorijoje plyti buvęs, šiuo metu nenaudojamas avalynės fabrikas „Lituanica“.</p> <p>Senamiestyje gana menkai išplėtotas antikvariato verslas.</p>	<p>Turėta planų iki šiol tuščią fabriką „Lituanica“ panaudoti pramogų ir mišrių menų, taip pat kūrybinių industrijų plėtrai. Vis dėlto jo ateitis šiuo klausimu lieka neaiški.</p> <p>Kauno senamiesčio širdyje – tarp Kauno pilies ir Rotušės esantis apleistas Žydų ligoninės pastatas neseniai parduotas tarptautinės skubios medicinos akademijai (T SMA), kuri planuoja čia kurti sveikatinimo įstaigą. Taip miestas prarado vieną iš patrauklesnių erdvių miesto centre, kurioje galėjo įsikurti su KI susijusios įstaigos (KI inkubatorius, KI centras, menų rezidencijos, Fotografijos namai ar pan.)</p>

Laisvės alėjos klasterio analizė

Laisvės alėjos KI klasteriui priklauso miesto centras: Laisvės alėja (ilgis 1,621 km) bei lygiagrečios ar atsišakančios gatvės – artimiausios atkarpos: K. Donelaičio, S. Daukanto, Kęstučio ir kt. Laisvės alėjoje arba visai šalia jos yra daugelis kūrybinių institucijų: keli didžiausi Kauno teatrai (Kauno valstybinis dramos, Kauno valstybinis muzikinis ir kt.), didžiausi tarptautinę reikšmę turintys muziejai (K.M. Čiurlionio, M. Žilinsko galerija ir kt.). Jų veiklą papildo labai intensyvi dviejų universitetų - VDU ir KTU - pagrindinių pastatų ir fakultetų kultūrinė, artimai su kūrybinėmis industrijomis susijusi, veikla: galerinė, renginių, naujų medijų ir programavimo, kino, subkultūrų vakarų, meninių akcijų organizavimo.

Klasterizacijos faktas. Laisvės alėja jau nuo 20 a. tarpukario laikotarpio ir ypač sovietmečiu susiformavo kaip svarbus komercinis, kultūrinis, pagrindinis miesto traukos centras. Senamiesčio aplinka sovietmečiu buvo kiek apleista, todėl visas miesto gyvenimo epicentras susikėlė į Laisvės alėją ir jos artimiausią aplinką.

Klasterio privalumai:

- **KI dirbtuvės, menų centrai:** Kauno valstybinis dramos teatras plečiasi į buvusio Kailių fabriko patalpas, kurdamas naujas scenas ir teatro padalinius, menines dirbtuves. Analogiškai yra plečiamas M. Žilinsko galerijos plotas, integruojant kiemą kultūrinėms funkcijoms. Tebesprendžiamas sudėtingas kino teatro „Romuva“ likimas, siekiant jį performuoti į Menų centrą.
- **Teatrų gatvė.** Laisvės alėja formavosi kaip teatrų gatvė, kur vienas šalia kito veikia didžiausi Kauno teatrai: Kauno valstybinis muzikinis, Kauno valstybinis dramos teatras, Kauno valstybinis lėlių teatras, o jos prieigose – Kauno kamerinis teatras ir Kauno valstybinė filharmonija.
- **Universitetų ir galerijų, muziejų, koncertų salių sąveikos.** Vytauto Didžiojo universitetas Laisvės alėjoje turi savo galeriją (VDU Menų galerija „101“), plėtoja kino peržiūras (K. Donelaičio, S. Daukanto gatvių pastatuose), remia džiaz klubų veiklas (Kęstučio, V. Putvinskio gatvėse), organizuoja subkultūrinius renginius. Stebima aktyvi M.K. Čiurlionio, Karo muziejų ir universitetų edukacinė bei parodų rengimo sąveika. Šalia Laisvės alėjos yra įsikūrusios pagrindinės menininkų organizacijų būstinės. Klasterio veiklą sustiprina šalia esančios miesto administracinės institucijos: Kauno miesto savivaldybės administracija, o taip pat viešbučiai, Kauno kolegija, Kauno J. Gruodžio konservatorija, Kauno „Aušros“ gimnazija, kavinių, barų, restoranų gausa. Kavinėje-restorane „Miesto sodas“, įsikūrusiame tarp Muzikinio teatro ir viduramžių miesto gynybinių sienų, dažnai vyksta bardų, pavienių atlikėjų koncertai, vakarai.
- **Renginių sąveikos.** Kaip ir Senamiestyje, Laisvės alėjoje vyksta visi pagrindiniai miesto renginiai, o mugių šurmulyš čia gerokai lenkia Senamiestyje rengiamų. Laisvės alėjoje stebimos dažnos skulptūrų parodos, karnavalizuotos ir šventinės eitynės, performansai, bet taip pat ir protesto akcijos. Gatvėje nuolatos vyksta prekyba knygų antikvriatu, planuojama gatvės prekyba dailininkų paveikslais. Laisvės alėja turi tarptautinėje elektroninėje aplinkoje *Facebook* savo gerbėjų klubą, kas sustiprina tarptautinę Laisvės alėjos legendą, pirmiausiai tarp emigrantų ir jų draugų, todėl Laisvės alėja tampa sentimentalus turizmo vieta, kas skatina KI raidą.

Klasterio problemos. Laisvės alėjos kūrybinio klasterio veiklą silpnina didžiulis ir su Laisvės alėja konkuruojantis prekybos ir pramogų centras „Akropolis“ ir už jo, Nemuno saloje, pastatyta didžiausia Lietuvoje sporto ir kultūros arena – „Žalgirio“ arena, kurie nukreipia tūkstantinius vartotojų, žiūrovų srautus nuo Laisvės alėjos. Kita vertus, „Akropolio“ pastatymas Laisvės alėją išvalė nuo

apsipirkimo (*shopping'o*) srautų ir išryškino ją kaip pramogų, poilsio erdvę, atvėrė papildomas galimybes KI. Dar daugiau, Kauno sporto arena („Žalgirio“ arena) gali tapti puikiu šansu centrui, Laisvės alėjai atsiverti į Nemuno upe, integruoti gamtiniu požiūriu labai patrauklią salą ir kartu pritraukti tūkstančius vartotojų savo naktiniais klubais, galerijomis, muziejais. Vis dėlto šis santykis tarp besiformuojančio alternatyvaus klasterio: Akropolis-Arena ir Laisvės alėjos nėra visai aiškus, turint omenyje sporto ir muziejų bei galerijų vartotojų skirtumus.

Gamtinės sąveikos. Šalia Laisvės alėjos yra Nemunas ir Nemuno sala, tačiau ši kol kas į miesto centro gyvenimą nėra integruota, todėl veikia silpnai, nei naujos galimybės.

PAVADINIMAS	ĮSTAIGOS PAVADINIMAS	KIEKIS / vnt.	VEIKLOS	PASTABOS
Projektai	Projektus organizuoja svarbiausios Kauno centre įsikūrusios kultūros ir meno organizacijos, bendradarbiaudamos kartu su miesto savivaldybe, mokslo institucijomis, pavieniais menininkais ir verslininkais.		Tradiciniai renginiai: Kauno dienos, Hanza dienos (Tarptautinės Hanza dienos), tarptautinis modernaus šokio festivalis „Aura“, Kauno naktys, Tarptautinis Kauno kino festivalis, Gatvės muzikos diena, VDU Džiazo jungčių festivalis, tarptautinis teatrų „Skrajojantis festivalis“, „Einam“, festivalis „Kaunas Photo“, tarptautinis festivalis „Kaunas Jazz“, tarptautinės Kauno tekstilės bienalės renginiai, taip pat renginiai Vienybės, Nepriklausomybės aikštėse, kariljonų koncertai, VDU Menų centro akcijos prie M. Žilinsko galerijos, kt.	Laisvės alėjoje vyksta nemaža dalis svarbiausių, tradiciniais tapusių didžiųjų meno festivaliai, kurių veikla prilygsta KI švyturių svarbai ir turi simbolinę reikšmę – tai renginiai tapę neatsiejama miesto identiteto dalimi, formuojantys specifinį miesto garšą ir vaizdą, sutraukiantys didelius lankytojų srautus į miesto širdį, formuojantys skirtingų skonių ir interesų bendruomenes. Taip pat miesto centre vyksta vienkartiniai projektai, akcijos renginiai (pastaraisiais metais, ypač tokie, kurie susiję su Laisvės al. gaivinimu ir gyvinimu), kuriuos organizuoja ne tik kultūrinės, mokslo ir meno institucijos, bet ir pavieniai verslininkai kartu su menininkais (pvz. foto projektas „Pašauktiems miesto“, kurio metu ištuštėjusiose, nenaudojamose komercinėse patalpose Laisvės alėjoje buvo eksponuota daugiau kaip 20 sovietmečio fotografijų iš Laisvės alėjos klestėjimo laikų. Organizatorius UAB „Baltic Realty Adviser“).
Galerijos	VDU Menų galerija „101“, M. Žilinsko dailės galerija, Kauno paveikslų galerija, G. K. Slavinsko galerija – muziejus „Prie aukuro“, tautodailininkų sąjungos galerija, Meno galerija „Aukso pjūvis“.	6	Kauno paveikslų galerijoje yra trys parodų salės (500, 160, 140 m ²) bei veikia nuolatinės ekspozicijos: J. Mačiūno <i>Fluxus kabinetas</i> , Pasaulio lietuvių pokario dailė, 7-ojo ir 8-ojo dešimtmečio lietuvių dailininkų kūryba, paskutinių dviejų dešimtmečių Kauno dailės ekspozicija „Lūžio karta“. Trys galerijos salės skiriamos keičiamoms šiuolaikinių Lietuvos ir užsienio dailininkų kūrybos parodoms. Galerijoje, pavadintoje žymaus	M. Žilinsko galerijos kiemas šiuo metu yra tvarkomas. Vietoj automobilių stovėjimo aikštelės ateityje siūloma įrengti lauko ekspozicijų erdvę su laikiniais paviljonais šiuolaikiniam menui. VDU Menų galerija „101“ yra puikiai integruota su VDU Menų fakultetu, VDA Kauno dailės fakultetu, šalia esančiomis „Konrado“, „Rocko“ kavinėmis. Šalia Kauno paveikslų galerijos veikia kavinė „SG“. Diskutuojama apie galimybę greta stovintį nebaigtą statyti gelžbetoninį viešbutį rekonstruoti į menininkų dirbtuves, kurio stogas galėtų būtų

			<p>kolekcininko M. Žilinsko (1904–1992) vardu, pagerbiant jo įnašą turtinant Lietuvos meno rinkinius, eksponuojami vertingiausi M.K.Čiurlionio muziejaus užsienio dailės rinkiniai: Senovės Egipto dailė, 17-20 a. Europos taikomoji dailė, 17-18 a. italų tapyba, 19 a. antrosios pusės – 20 a. Vakarų Europos tapyba, 20 a. pirmosios pusės Baltijos šalių tapyba ir skulptūra. Trys salės skiriamos keičiamoms Lietuvos ir užsienio dailininkų kūrybos parodoms. Prie galerijos įkurtas Šiuolaikinio meno informacijos centras, veikia lektoriumas, „Galerijos kinas“, kino teatras „Menapolis“, vaikų estetinio lavinimo studija, kavinė.</p> <p>VDU Menų galerija „101“ – jau tapo vienu svarbiausių Kauno miesto ir VDU kultūros bei meno tašku. Čia rengiami edukaciniai kultūrinį ir istorinį meno kontekstą pristatantys projektai bei parodos, tarpdisciplininiai projektai, paskaitos, filmų peržiūros, kurie skatina tarpdisciplininę meno ir kultūros interpretaciją bei kritinį dialogą.</p> <p>G. K. Slavinsko galerijoje - muziejuje „Prie aukuro“ eksponuojama dailininko lakštinė grafika, heraldiniai ir alegoriniai lino raižiniai, keraminiai medaliai. Taip pat veikia entomologinė ekspozicija – bendra Lietuvos bei Čepkelių rezervato kietasparnių vabalų kolekcija.</p>	naudojamas plenerams, parodoms.
Teatrai ir filharmonija	Kauno valstybinis dramos teatras, Kauno valstybinis muzikinis teatras, Kauno valstybinis lėlių teatras, Kauno kamerinis teatras, Kauno valstybinė filharmonija.	5	Nuolatinis savo ir gastroliuojančių Europos dramos ir muzikinių teatrų spektaklių rodymas, pastovus repertuaro atnaujinimas, režisierių kvietimas, įvairaus žanro tarptautinio lygio muzikos vakarų organizavimas.	Šalia muzikinio teatro kuriama kultūrinė infrastruktūra – Kauno valstybinis lėlių teatras, jaunimo laisvalaikio centras, pėsčiųjų takas link Nemuno krantinės. Kauno valstybinis dramos teatras aktyviai integruojasi į miesto šventes, skelbdamas specialius vakarinius seansus, taikydamas nuolaidas bilietams ir pan. Teatras 1992 m. iš dalies įsisavino šalia esančio kailių fabriko kai kurias patalpas, įrengė Ilgąją salę. Čia nuo 2005 m. veikia

				<p>Sriubos teatras, vaikų teatro mokyklėlė. Ketinama buvusiose fabriko patalpose vystyti KI veiklas.</p> <p>Kauno valstybinė filharmonija organizuoja svarbiausius Kauno miesto renginius, prilygstančius švyturių reikšmei (“Pažaislio muzikos festivalis”), savo patalpose rengia foto ir meno parodas.</p>
Kino teatras “Romuva”		1	Vykdomi komercinio ir nekomercinio kino forumai-projektai: tarptautinis Kauno kino festivalis, prancūzų kino vakarai, skandinaviskų kino filmų forumas.	Kaip galimybė Kaune išlaikyti vienintelį išlikusį veikiančią tarpukario laikų kino teatrą, kuriame būtų tęsiamos nekomercinio kino tradicijos, formuojamas galimas Menų centras.
Muziejai	Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus (ir jo padaliniai: Vėlnių muziejus, A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejus), Vytauto didžiojo karo muziejus, T. Ivanausko zoologijos muziejus, Muziejus neregiam Soboro rūsiuose	4	<p>Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje veikia nuolatinės ekspozicijos, taip pat rengiamos dailės, liaudies meno, fotodokumentikos, kultūros istorijos, numizmatikos parodos. Muziejuje atliekamas rinkinių mokslinis-tiriamasis darbas, organizuojamos konferencijos, seminarai, ruošiamos teminės parodos Lietuvoje ir užsienyje, leidžiami albumai, katalogai, monografijos. Organizuojami įvairūs kultūriniai renginiai: vaikų ir profesionalių atlikėjų koncertai, knygų pristatymai, spektakliai, paskaitos, seminarai ir kt. Veikia vaikų „Meno laboratorija“. Netoliese veikia atskiri muziejus padaliniai: „Vėlnių muziejus“, A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejus.</p> <p>Muziejus neregiam „XXI amžiaus katakombos“ yra originalus, vienintelis tokio pobūdžio muziejus Kaune. Erdvines instaliacijas primenančią muziejus ekspoziciją sudaro aštuonios skirtingos dalys: brasta, landa, sodas, pirmas slenkstis, riba, antras slenkstis, fragmentai, atmintis. Ekspozicija yra visiškai nematoma, lankytojai ją gali tik pajauti per garso, lytėjimo bei uoslės pojūčius.</p>	<p>1921 m. įsteigtas Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus yra vienas seniausių ir didžiausių dailės muziejų Lietuvoje. Tai vieta, kur galima susipažinti su Lietuvos ir užsienio dailės istorijos, taip pat kultūros paveldo raida nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. 1969 m. naujame centrinių rūmų priestate įrengta M. K. Čiurlionio kūrinių galerija, kur eksponuojama didžioji genialaus lietuvių menininko M. K. Čiurlionio kūrybinio palikimo dalis. Galerijoje galima išvysti tapybos darbų, piešinių, grafikos darbų, fotografijų ekspozicijas, muzikos salėje galima pasiklausyti M. K. Čiurlionio muzikos kūrinių įrašų. Muziejus yra vienintelė vieta pasaulyje, kur sukauptas beveik visas įžymiausio lietuvių menininko kūrybinis palikimas. Tai yra viena lankomiausių galerijų Kaune Lietuvos ir užsienio turistų tarpe.</p> <p>2005 m. KTU projekto inicijuoti Lietuvos ir užsienio šalių studentai, vadovaujami skulptoriaus Roberto Antinio sukūrė muziejų neregiam. Muziejus idėja – jutiminė patirtis ir šios patirties raiškos būdai (klausa, uoslė, lytėjimas).</p>

			M. Žilinsko galerijoje taip pat yra įrengta ekspozicija neregiamams, tačiau ji skiriasi nuo muziejaus, kuriame lankytojai turi patirti/ pajauti/ išgyventi ekspoziciją. Nepaisant to, kad muziejus yra skirtas neregiamams, tačiau įveikti „XXI amžiaus katakombų“ labirintus gali pabandyti ir regintys lankytojai.	
Mokslų institucijos	Vytauto Didžiojo universitetas (VDU, 5 padaliniai), Kauno technologijos universitetas (KTU, 8 padaliniai), Mykolo Riomerio universitetas (MRU), Kauno kolegija, J. Gruodžio muzikos mokykla, „Aušros“ gimnazija, Kauno ryšininukų mokykla, V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla.	19	Nuolat vykdomos konferencijos, parodos, koncertai, kino filmų peržiūros, lauko renginiai, įvairių studentiško klubų veikla, kuri neretai persikelia į Laisvės alėjos ir jos prieigų barus ir kavines.	Pagrindiniai šių universitetų fakultetai, esantys Laisvės alėjoje ir jos prieigose (daugelis jų paralelinėje – K. Donelaičio gatvėje), lemia vidurdienio ir pavakario laiku studentų gausą bei Laisvės alėjos aktyvumą. Studentija – vienas svarbesnių Laisvės alėjos gyvybės šaltinių. „Aušros“ gimnazijoje mokosi per 2000 gimnazistų, kurie mielai integruojasi į visus gatvės renginius ir veiklas. O J. Gruodžio muzikos mokykla yra svarbus gatvės muzikos šaltinis, užtikrinantis taip ir lankytojus Kauno muzikiniame teatre.
Aikštės, skverai	Vienybės aikštė, Vytauto Didžiojo Karo muziejaus sodelis, Nepriklausomybės aikštė, Kauno miesto sodas.	4		Vienybės aikštė plėtojama kaip transformuojama erdvė masinių renginių organizavimui. Čia tradiciškai rengiami „KaunasJazz“ koncertai, vaikų piešinių akcijos. Miesto sodo skveras – vaikų žaidimo vieta, šalia veikia didelė universali kavinė „Miesto sodas“, kurioje nuolatos vyksta muzikiniai ar literatūros vakarai. Atsiranda aktyvus klasterinis ryšys – muzikinis teatras, „Aušros“ gimnazija, muzikos mokykla, sodas, „Miesto sodo“ kavinė. Vis daugėja renginių Nepriklausomybės aikštėje – ne vieną Europos miestą jungianti akcija „Burbuliatorius“ vyksta prie Soboro.
Bažnyčios, maldos namai	Kauno Šv. Arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčia (Kauno Soboras), Šv. Gertrūdės (Marijonų) bažnyčia, Kauno choralinė sinagoga, Kauno Evangelikų reformatų bažnyčia.	4		Soboras – vienas ryškiausių vizualinių-architektūrinių Laisvės alėjos akcentų – simbolinė susitikimų vieta. Jo rūsyje įkurtas unikalus muziejus neregiamams. Sinagogos antrajame aukšte veikia Kauno žydų muziejus, eksponuojama unikali rabinų portretų kolekcija. Vyksta įvairūs renginiai, parodos,

				<p>koncertai, religinės šventės.</p> <p>Vis dėlto bažnyčios, maldos namai Laisvės alėjoje, skirtingai nei senamiestyje, neturi didesnės reikšmės ir įtakos viešam miesto centro gyvenimui.</p>
Kavinės, barai, naktiniai klubai		57	<p>Itin aktyvi, kultūrinės pramogos siūlanti kavinė „Miesto sodas“ yra vienas pagrindinių Laisvės alėjos kūrybinių industrijų švyturių, nuolat bendradarbiaujanti su įvairiais menininkais ir meninėmis organizacijomis, rengdama koncertus, pasirodymus.</p>	<p>Barai „Pop star bar“, „Republic“, kavinė „Pizza Jazz“ yra itin lankomos Laisvės alėjos vietos. Kai kurie jų nuolat organizuoja parodas, akcijas miestui (pvz. „Pizza Jazz“ ledo skulptūrų parodos).</p>
Kitos galimybės	Ne(iš)naudojamos patalpos	10		<p>Jų skaičius Laisvės alėjoje dinamiškai keičiasi – nuolat didėja ar mažėja, tačiau per pastaruosius keletą metų jos pilnai neužsipildo, palikdamos spragas („nuomojama“, „parduodama“) ir tuštumos pojūtį centrinėje gatvėje. Pastaruoju metu stebimas menininkų aktyvumas kūrybiškai pasinaudoti apleistomis vitrinomis, čia rengiant laikinas meno darbų ekspozicijas. Nivykstantis verslas atskirose Laisvės alėjos patalpose sukuria prielaidas intensyvesnei kūrybinio verslo plėtotei, jei būtų kryptingai siūlomos KI verslo vizijos.</p>
	Prekybos ir pramogų centras „Akropolis“, „Žalgirio“ arena.	2		<p>Prekybos ir pramogų centro „Akropolis“ atsiradimas greta centrinės miesto gatvės sukūrė didelę konkurenciją anksčiau gerokai dinamiškesnei Laisvės alėjai, sąlygojo jos „tuštėjimą“, atskirų verslo ir paslaugų pasitraukimą, tačiau kartu sukūrė prielaidas jos transformacijoms, paskatino naujų barų ir kavinių, orientuotų į dinamiškos, jaunatviškos publikos poreikius atsiradimą. Ištuštėjusios erdvės sukūrė prielaidas meniniams judėjimams reikštis.</p> <p>Netolimas „Žalgirio“ arenas, kaip vieno svarbiausio švyturio efektą potencialiai turėsiančio objekto, atidarymas Laisvės alėjos pašonėje, ir su juo atkeliaujančios minios lankytojų neabejotinai paveiks ir Laisvės alėjos transformavimąsi.</p>

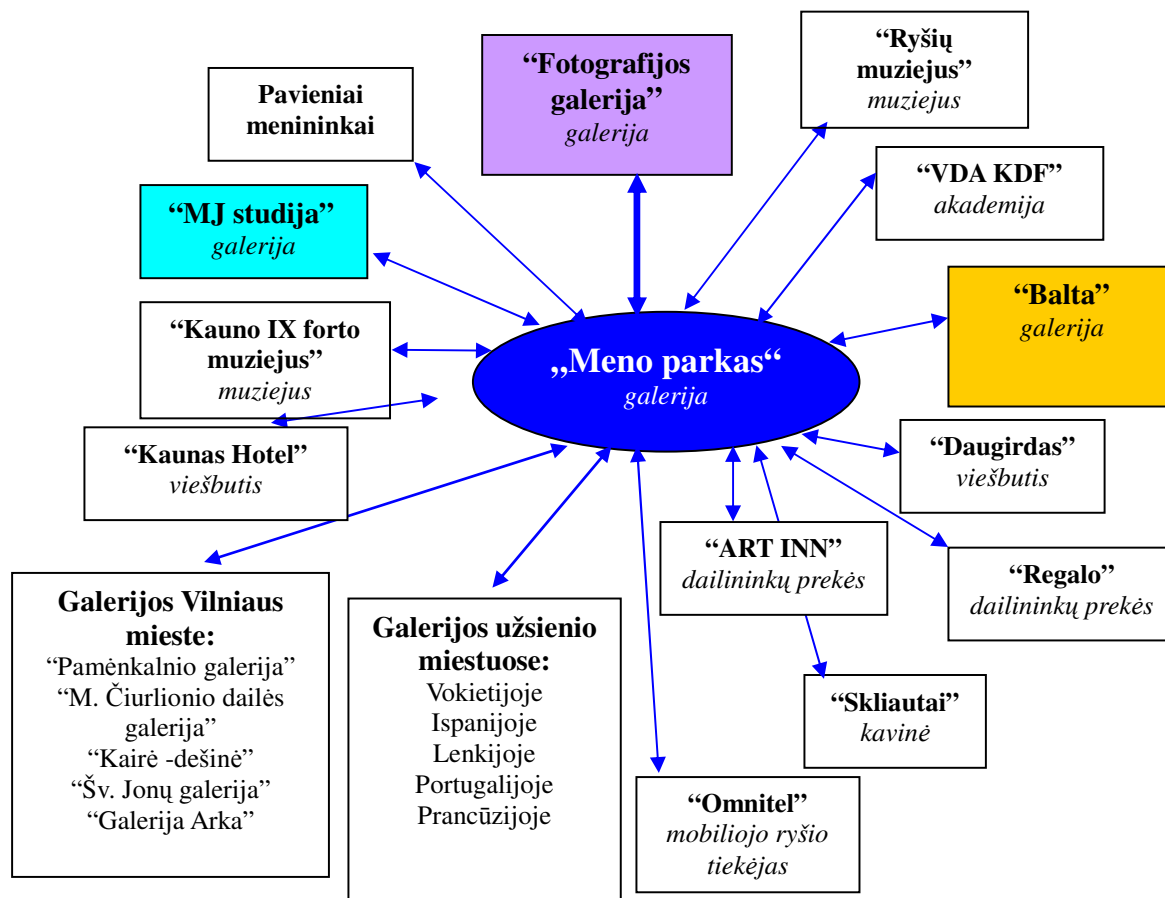
KŪRYBINIŲ KLASTERIŲ SUBJEKTŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Studijos metu buvo atliktas kokybinis tyrimas: apklausta daugiau nei šešiasdešimt (iš viso 64) senamiesčio ir Laisvės alėjos (naujamiesčio) kūrybinių klasterių subjektų (komercinių KI įmonių, kūrybinio sektoriaus įstaigų bei su KI veikla susijusių kultūrinių organizacijų, taip pat pavienių menininkų bei savivaldos atstovų). Apklausos vykdytos taikant pusiau struktūruotą interviu būdą, remiantis standartizuotu klausimynu, bet pateikiamu taip vadinamo „atviro“ pobūdžio klausimų forma, suteikiančiu galimybę prisitaikyti prie pašnekovo ir gauti papildomos informacijos. Apklausų metu siekta išaiškinti pagrindinius tinklinius ryšius tarp įmonių/organizacijų, svarbiausius bendradarbiavimo tikslus ir naudą, problemas ir poreikius, tarptautinius ryšius bei apklausiamųjų požiūrius klasterizacijos klausimais.

Apklausos rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis apklaustų subjektų (beveik 52 proc.) yra susieti vienokiais ar kitokiais bendradarbiavimo saitais su gretimomis įmonėmis bei organizacijomis. Bendras klasterinių ryšių lygis įstaigų/įmonių viduje vis dėlto kol kas yra palyginti menkas arba vidutinis – dažniausiai apimantis iki 10 (dažniau 5-6) bendradarbiaujančių įmonių, orientuotas visų pirma į vietos rinką ir tik retais atvejais išeinantis už Kauno ar šalies ribų. Bendradarbiavimo tinklo mastas, kaip taisyklė, adekvačiai priklauso nuo įmonės, organizacijos dydžio ir veikimo laiko – kuo ji stambesnė ir anksčiau įsikūrusi, tuo platesni ir gilesni jos tinkliniai ryšiai.

Akivaizdi bendroji tendencija, kad nekomercinės kūrybinio sektoriaus įmonės – t.y. kultūros, meno, švietimo įstaigos, organizacijos daugiausia bendradarbiauja su tokio paties profilio nekomercinėmis įstaigomis ir mažiau su KI verslo įmonėmis. Bendradarbiavimas tarp meno/kultūros institucijų tiek senamiestyje, tiek naujamiestyje vyksta gana intensyviai, tačiau dažnu atveju apsiriboja apsikaitimu patalpomis, iš vienos vietos į kitą keliaujančiomis parodomis. Stipresnei klasterizacijai trukdo aplinkinių įmonių veiklos homogeniškumas – trūksta įvairesnių paslaugų tiekėjų (pvz. leidybos, spausdinimo paslaugų ir pan.). Bendrąją prasmę, verslo ar įvairesnių verslo sektorių dalyvavimas jų veikloje yra dažnai fragmentiškas. Tai visų pirma įtakoja įstatymai – valstybinės institucijos (tokios kaip Kauno valstybinis muzikinis ar dramos teatras) negali bendradarbiauti su verslu (dėl teisiškai neįmanomų bendradarbiavimo sutarčių). Todėl verslo dalyvavimas jų veikloje vyksta daugiausia paramos pagrindu (parama <-> reklama). Vis dėlto, bendroji patirtis byloja apie tikrųjų mecenavimo tradicijų nebuvimą meno ir kultūros rinkoje. Verslininkai daugiausia prisideda prie stambių meno projektų rėmimo ir vis dar vangiai remia pavienes, „nepatikrintas“ meno projektus. Vienkartiniai meno projektai dažniausiai įgyvendinami bendradarbiaujant paviniams menininkams, kūrybininkams ar smulkiems KI verslams bendrais pagalbos arba paslaugų/produktų teikimo už mažą savikainą (ar taikant dideles nuolaidas) pagrindais – daugiau iš idėjos ir entuziazmo. Juos pasiryžę remti tik labai nedidelė dalis verslininkų. Šitai lemia ir menkas verslo atstovų meno ir kultūros pažinimas bei jų vertinimas. Dažniausiai kultūros, meno įstaigos, organizacijos, pavieniai kūrėjai bendradarbiauja su tokiais verslo sektoriais kaip maitinimo įstaigos, viešbučiai, turizmo, reklamos agentūros, kiti paslaugų tiekėjai. Beveik neplėtojami ryšiai su gamybos sektoriumi. Siekiant geresnių rezultatų ir palankesnių veiklos plėtojimo sąlygų, vyrauja ištekliais paremtas bendradarbiavimas (patalpų nuoma, informacijos sklaida, pagalbos-paramos-nuolaidų gavimas, paslaugų-produktų apsikaitimas – *barteriniai* mainai, kita pagalba) [atvejo pavyzdys, 3 lentelė].

3 Lentelė. Galerijos „Meno parkas“ tinklaveikos schema²²

22 Čiplytė S. Galerijos „Meno parkas“ kūrybos klasteris, VU: KHF, Kaunas, 2011, p. 34.

Bene stipriausius ir giliausius klasterinius ryšius palaiko didžiosios senamiestyje ir naujamiestyje veikiančios galerijos, muziejai, teatrai, universitetai. Juose išskirtinai plačiai išplėtoti tarptautinių ryšių tinklai, todėl šia prasme jie turi daugiausiai ekspertinės kompetencijos, siekiant teritorinius senamiesčio ir naujamiesčio klasterius išvesti į tarptautinius „vandenis“ bei rinkas (organizuojant tarptautinio lygio meno, mokslo, kultūros projektus, renginius).

Aktyviausia kūrybinė tinklaveika tiriamosiose teritorijose vyksta geografinės socialinių tinklų koncentracijos pagrindu, kuriai būdingas projektinis pobūdis – skirtingo profilio (komercinės-nekomercinės) įmonės ir pavieniai veikėjai (kavinės, barai, galerijos, viešbučiai, gatvės muzikantai) apsijungia organizuojant bendrus, miesto teritorijas gyvinančius renginius bei akcijas. Tai ypač akivaizdu šiuo metu intensyviai gyvėjančiame senamiestyje, už kurio atsigavimą ir bendrų projektų, akcijų organizavimą yra atsakingi iniciatyvūs vietos verslininkai, susibūrę į „Senamiesčio klubą“ (nuo šiol „Senamiesčio draugijos“ asociaciją, kartu su Rotušės aikštės draugija. Susibūrusios bendrijos ir draugijos veikia, bendradarbiauja visuomeniniais pagrindais, tačiau siekiant bendros naudos: saugumo, teritorijos tvarkymo, patogios infrastruktūros, verslui palankios terpės. Bendrijų nariai vieni kitus palaiko teikdami ir dalindamiesi informacija, patirtimi, turimais žmogiškaisiais ir fiziniais resursais). Vis dėlto, didžioji dalis apklaustų senamiestyje veikiančių įstaigų savęs kol kas neidentifikuoja kaip klasterio ar klasterio dalyvių (tik 26 proc. atsakiusiųjų teigė, kad senamiesčio kūrybinis klasteris egzistuoja, veikia). Tuo tarpu Laisvės alėjoje, kur viešojo veikimo laukas ir bendrų projektų mastai pastaruosiu metu atrodytų yra sumenkėję bei nuolat kalbama apie jos vangumą, net 45 proc. apklaustųjų teigė apie Laisvės alėjos klasterio egzistavimą ir savęs identifikaciją jame. Abiem atvejais, beveik visi apklaustieji patvirtino, kad tolesnis klasterių plėtojimas yra būtinas, naudingas ir perspektyvus bei prisidėtų prie jų plėtos pagal savo galimybes (daugiausia žmogiškaisiais resursais). Itin aktualu daugeliui apklaustųjų pasirodė, jei būtų įkurtas ir veiktų klasterio/-ių administravimo centras, galintis koordinuoti veiklas, padėti ieškoti finansavimo šaltinių, prisidėti prie projektų ir veiklos viešinimo bei sklaidos.

Tiriant teritorijų klasterinius ryšius atsiskleidė pagrindiniai projektinio bendradarbiavimo tikslai. Pastarieji daugeliu atveju atsiremia į bendrą siekį prisidėti prie senamiesčio ir Laisvės alėjos zonų gyvinimo, klasterio augimo, viešumo. Taip pat taip išryškėjo kai kurios problemos klasterizacijos procesuose. Kuomet bendradarbiavimas vyksta tarp panašaus profilio įstaigų/įmonių, jis dažniausiai yra nulemtas panašios, dažniausiai tokios pačios veiklos pobūdžio, bendrų interesų, atsiremia į bendrą reikalų, reiškinų supratimą (pvz. tarp meno galerijų, muziejų). Jis nekelia įtampos tarp klasterio dalyvių, susikalbėjimas ir supratimas yra tolygus. Tuo tarpu, projektiniai kūrimo procesai, apjungiantys įvairaus profilio sektorius (kaip antai, senamiesčio atveju, kavines, barus, parduotuves, vietos menininkus, galerijas, viešbučius) atskleidžia ir bendradarbiavimo tarp verslo ir meno/kultūros dalyvių neadekvatumus, abipusio supratimo trapumą bei skirtingas pozicijas naudos gavimo požiūriu.

Galime išskirti keletą svarbiausių *probleminių* projektinės klasterizacijos *aspektų*:

- Nepaisant deklaruojamo bendro tikslo – gyvinti, gaivinti miesto centro teritorijas (ypač senamiesčio atveju), vis dėlto skiriasi galimybės ir interesai tarp siekiančių tuo tikslu bendradarbiauti verslo ir meno/kultūros atstovų. Visų pirma dėlto, kad skiriasi pamatuojama, „apčiuopiama“ nauda abiem pusėms. Jei masinio pobūdžio renginiai, akcijos, pritraukiančios dideles lankytojų mases į tiriamas erdves prisideda prie čia veikiančio verslo pajamų, pelno didinimo, tai nekomercinėm meno ir kultūros struktūroms – didina išlaidas. Padidėjęs žmonių srautas be abejonės joms pasitarnauja kitais rodikliais: pakelia vietos galerijų lankomumą, žinomumą, tačiau (ypač nekomercinių galerijų atveju) tai nevirsta konkrečia finansine nauda, o reikalauja papildomų finansinių resursų, norint užtikrinti galerijų veikimą prailgintomis darbo valandomis ar net savaitgaliais ir taip palaikyti teritorijos „gyvają“ atmosferą ir šurmulį.
- Dėl pernelyg didelio verslo atstovų suinteresuotumo savo verslo pozicijų gerinimu,

kai kurie meno/kultūros atstovai rezervuoti žiūri į verslo bendruomenės iniciatyvas, nes jaučia spaudimą dirbti visuomeniniais, idėjiniais pagrindais. Dažnai „pagražintojų“ funkciją atliekantys kūrėjai, jaučiasi „posūnio“ vietoje – negali turėti iš bendrų projektų apčiuopiamos naudos, neišnaudoja visų savo kūrybinių pajėgumų. Tik su retomis išimtimis pavyksta sukurti adekvačius mainus (pvz.: už tam tikras menines paslaugas kavinės-barai suteikia specialias nuolaidas ar pasiūlo specialias viešbučio kainas meninių renginių dalyviams). Šitai nesukuria abipusio pasitikėjimo atmosferos ir nestiprina abipusio bendradarbiavimo.

- Tiek verslo, tiek meno/kultūros subjektams trūksta abipusio supratimo ir vertinimo vienas kito atžvilgiu. Verslas nėra pribrendęs ir deramai nevertina kūrėjų vaidmens bendrame vyksme, silpnos mecenavimo, meno palaikymo tradicijos, ne iki galo suprasti galimybių skirtumai. Tuo tarpu meno/kultūros atstovai nepelnytai nuvertina bendrąjį pelno siekimą ir verslingumą apskritai. Kita vertus, jiems patiems trūksta verslumo įgūdžių, gebėjimų deramai save „parduoti“ ar išsikovoti adekvačias sąlygas bendradarbiavimo baruose.
- Pasitikėjimo tarp skirtingų sektorių stoka, bendradarbiavimo ribotumas, sąlygoja esamų kūrybinių galimybių ir potencialo nepa(si)naudojimą, o tai neprisideda prie bendrų projektų kokybės ir turinio vertės kėlimo. Nemaža dalis meno/kultūros renginių, kurie vyksta verslo iniciatyva yra ribotos meninės vertės ir kokybės – dažniau tai komercinės, populiariosios kultūros atvejai. Nelaikant meno/kūrybos atstovų tikraisiais partneriais, prarandama galimybė plėtoti nekomercinius meno/kultūros projektus. Akivaizdu, kad siekiant pritraukti mases į senamiestį ar naujamiestį bet kokia kaina yra pamirštama būtinybė galvoti apie pačios masės profilį – t.y. kokius, kokio skonio pripažinęjus, puoselėtojus, kokių interesų ir kompetencijų vartotojus norima pritraukti ir jų pagalba sukurti nepakartojamą vietos dvasią. Nes „kultūra“ dažnai suvokiama kaip „kažkas madingo“, ir stilingos, bohemiškos asmenybės miesto aplinkoje sužadina miesto zonų atgimimą, kuris ne tik skatina teritorijos verslo klestėjimą, bet ir visada didina nekilnojamojo turto toje zonoje vertę.
- Į projektinės klasterizacijos procesus kol kas menkai yra integruojamos mokymo institucijos ir jų pajėgumai (kartais ir dėl pačių mokslo institucijų vangumo) – lieka nepanaudota visuomeniniais pagrindais galinti dirbi jėga (studentų darbas praktikos sumetimais).

IŠVADOS

- Tiriamieji Kauno senamiesčio ir Laisvės alėjos klasteriai, kaip neretai pasaulinėje praktikoje pasitaiko, *de facto* yra kūrybiniai-kultūriniai kvartalai, apibūdinami kaip miesto kūrybiniai klasteriai (angl. *urban creative clusters*), labiau nei klasteriai ekonomine prasme (remiantis M. E. Porter apibrėžimu). Juose dominuoja kultūros vartojimas, telkiasi svarbiausios miesto meno, kultūros, ne pelno siekiančios, viešojo sektoriaus organizacijos, gausu paveldo, gamtos vertybių, KI švyturių.
- Kauno senamiesčio ir Laisvės alėjos kūrybinių klasterių unikalumą lemia geografinė socialinių tinklų koncentracija ir per tai kuriama socialinė aplinka bei gyvenimo būdas („gatvės kultūra“, grindžiama vartojimu, stiprinančiu teritorijų gyvumo pojūtį, apjungianti kavines, barus, galerijas, gatvės muzikantus, kultūrines vietas, kt.).
- Kūrybinio sektoriaus pasiskirstymas senamiestyje bei naujamiestyje nėra identiškas: senamiesčio kūrybinį sektorių nuo Laisvės alėjos skiria palyginti didelė meno galerijų, muziejų bei menininkų gildijų, klubų koncentracija (čia telkiasi svarbiausios miesto kultūros, meno įstaigos, paveldo vertybės, veikia nemažas skaičius kavinių, barų, restoranų). Laisvės alėjoje tuo tarpu dominuoja laisvalaikio ir pramogų industrija (čia taip pat veikia svarbiausios mokslo institucijos, valstybiniai miesto teatrai, muzikos įstaigos). Atitinkamai pagal teritorijos užimamą plotą Laisvės alėjoje kūrybinio sektoriaus koncentracija yra akivaizdžiai per maža, kad sukurtų kritinę masę klasterio plėtrai. Senamiestyje vyrauja palyginti homogeniškas kūrybinio sektoriaus pobūdis, iš esmės nukreiptas į vartojimą, pusiausvyrai užtikrinti trūksta įvairesnio profilio, ypač gamybinio pobūdžio KI įmonių.
- Senamiesčio ir Laisvės alėjos kūrybiniams klasteriams yra būdingos institucinės sąveikos, bet ypač projekcinė tinklaveika – projektinis kūrimo proceso pobūdis, kurį įgalina gausus būrys netoli esančių talentingų žmonių, kurių pagalba galima nesunkiai formuoti komandą projekto įgyvendinimui. Pastaruoju metu stebimos valingos vietos bendruomenių pastangos įgyvendinti projektus, renginius, gyvenančius, gaivinančius teritorijų viešąjį gyvenimą, siekiant jas paversti nuolatinio bruzdėjimo ir šurmulio vietomis (ypač Senamiestyje).
- Bendras klasterizacijos ir tinklaveikos mastas tiek senamiesčio, tiek Laisvės alėjos kūrybiniuose klasteriuose yra palyginti ribotas ir vietinės reikšmės – lokalinis, paremtas kaimynystės ryšiais ir tik retais atvejais išeinantis už miesto, ar šalies ribų. Klasteriai iš esmės yra evoliuciniame etape, pasižymintys nedideliu mastu, apimtimi, besivystančia vietos rinka ir ribota vartojimo infrastruktūra, silpnai veikiančia rinkodaros sistema, nepilnai išnaudojamomis gamtinėmis sąveikomis.
- Istoriskai senamiesčio ir Laisvės alėjos kūrybiniai klasteriai formavosi spontaniškai, neformaliai. Pastaruoju metu išryškėjo skirtingi jų vystymosi principai: Senamiesčiui būdingas taip vadinamas „iš apačios į viršų“ principas dėl pastaraisiais metais itin suaktyvėjusios vietos bendruomenės (daugiausiai verslo atstovų, susibūrusių į „Senamiesčio draugijos“ asociaciją) iniciatyvos. Laisvės alėjos klasteryje stebimas vietos bendruomenių pasyvumas, jų nesusetikimas, bendrų interesų nebuvimas ir iš to kylantys bandymai „iš viršaus į apačią“ strateguoti tikslingus teritorijos pokyčius (nekilnojamojo turto operatoriai Laisvės alėjoje nėra savininkai, todėl nėra pernelyg suinteresuoti Laisvės alėjos gyvenimu, o kultūros ir meno žmonių iniciatyvos ir entuziazmo radikaliems pokyčiams nepakanka).

- Kūrybinių klasterių tinklaveikos (dažniausiai projektinės) procesuose nustatytos svarbiausios kliūtys ir problemos, trikdančios bendradarbiavimą, besimezgantį ypač tarp skirtingų – verslo ir meno/kultūros – sektorių: abipusio supratimo ribotumas, skirtingos išeities pozicijos, galimybės ir interesai, naudos gavimo formos, vienas kito galimybių ir potencialo neįvertinimas, pasitikėjimo stoka, mecenavimo tradicijų nebuvimas, verslumo stoka meno/kultūros sektoriuose. Visa tai nesukuria abipusio pasitikėjimo atmosferos, nestiprina bendradarbiavimo saitų ir neprisideda prie bendrosios kuriamų produktų (projektų, renginių) kokybės.
- Nepaisant to, kad kultūra turi tokių savybių, kurios dėl savo prigimties neigia planavimą (kuo stipriau bandai ją pastatyti į vietą, tuo ji darosi silpnesnė), vis dėlto sėkmingai Senamiesčio ir Laisvės alėjos kūrybinių klasterių plėtrai užtikrinti būtina išorinė parama, ekspertinė pagalba, paremta ne griežtu planavimu, bet organiniu klasterių augimo palaikymu, atsižvelgiant į klasterių vietos konteksto, pobūdžio, simbolinės reikšmės savitumus, vietos ir erdvės vertę, skirtingus vystymosi principus.

REKOMENDACIJOS

- ✓ Kūrybinė ekonomika turi tapti viena svarbiausių, jei ne prioritetinių Kauno miesto savivaldybės politikos kryptių – pripažinta jos svarba miestui ekonomikai bei numatytos priemonės kūrybinių industrijų veiklų stimuliavimui ir kūrybinių klasterių plėtrai.
- ✓ Vykdyti nuolatinius kūrybinių industrijų tyrimus, monitoringą, atlikti kūrybinių klasterių įtakos Kauno ekonomikai analizę bei įvertinimą.
- ✓ Sukurti strategiją kūrybinių klasterių Kaune palaikymui ir propagavimui, atsižvelgiant į kūrybinių klasterių vietos kontekstą, specifiką, simbolinės reikšmės savitumus, vietos ir erdvės vertę. Strategijoje svarbu numatyti taktikas, atsižvelgiant į skirtingus kūrybinių klasterių vystymosi principus, remtis viešo ir privataus sektoriaus partneryste bei taikyti ne griežto planavimo, bet organinio klasterių augimo palaikymo principus:
 - 1) senamiesčio kūrybinio klasterio atveju klasterizacijos procesų stimuliavimas turėtų būti grindžiamas principu „iš apačios į viršų“ per viešo-privataus sektorių partnerystę. Vietos valdžia turėtų palaikyti ir prisidėti, bet ne nulemti kūrybinio klasterio plėtros strategiją, remtis taip vadinamu „minkštuoju planavimu“, kuris yra labiau išskaidyta, fragmentiška ir lankstesnė valdymo forma, nes senamiestyje iniciatyva priklauso pačioms vietos bendruomenėms, čia veikia stiprūs ryšiai bendruomenės viduje.
 - 2) Laisvės alėjos kūrybinio klasterio atveju, taikytinas „iš viršaus į apačią“ valdymo modelis. Dėl vietos bendruomenės ir intereso grupių išsiblaškymo, nesikišimas į šio klasterio plėtrą jau nebėra geras sprendimas. Vis dėlto, tai neturėtų virsti griežtai planuojamu procesu, kurio pagrindine varomąja jėga taptų politinės ekonominio ir kultūrinio klestėjimo darbotvarkės. Laisvės alėja neturėtų būti iš esmės „suplanuotu kvartalu“, nes čia kūrybinio sektoriaus kurti nuo nulio nereikia – jis čia jau yra. Svarbiausia rasti būdus, kaip jį pakreipti tinkama linkme, surandant bendrą vardiklį Laisvės alėjos gyvenimo reguliavime ir plėtroje – apjungiant politikas, verslininkus, kūrybininkus, gyventojus. Šeiminkavimo pozicijomis klasteryje vietos savivalda turėtų dalintis kartu su čia veikiančiais, suinteresuotais subjektais.
- ✓ Numatyti priemones, strateginių uždavinių įgyvendinimui, kurios būtų nukreiptos į kūrybinių klasterių bendradarbiavimo tinklų stiprinimą, gilinimą ir plėtrą, bei prisidėtų prie bendrųjų kūrybinio sektoriaus sąlygų ir tinklaveikos aplinkos gerinimo:
 - 1) numatyti galimas palankias sąlygas ar lengvatas verslininkams, remiantiems meną/kultūrą, prisidedant prie mecenavimo tradicijų formavimo;
 - 2) sukurti paramos ir lengvatų sistemą nekomercinio meno ir kultūros subjektams (pvz. sukuriant atleidimo nuo turto mokesčio už disponuojamas patalpas, kompensavimo mechanizmus už prailgintas nekomercinių įstaigų darbo valandas);
 - 3) užtikrinti kūrybiniam bendradarbiavimui būtina infrastruktūrą – įrengti itin didelę paklausą tarp kūrybiniuose kvartaluose kuriančių subjektų turinčias specializuotas erdves, pritaikytas įvairių menų (scenos, naujųjų medijų) repeticijoms bei pasirodymams;
 - 4) teikti specialias paskatas kūrybinių verslų atstovams, besikuriantiems miesto centre;

- 5) rūpintis kūrybinių kvartalų viešos erdvės kokybės gerinimu, smulkaus verslo partnerysčių kūrimu, unikalios mažmeninės prekybos vystymu, skatinti kūrybinės gamybos sektoriaus atsikėlimą į miesto centrą, siekiant išlaikyti balansą tarp vartojimo ir gamybos;
- 6) inicijuoti kūrybinių klasterio/-ių agentūros (pajėgios rūpintis klasterių plėtra, užtikrinti projektinių veiklų kokybę ir tęstinumą, išsiliejimą į tarptautines rinkas, ieškoti finansavimo šaltinių, rūpintis KI sklaida, organizuoti edukacines programas, diskusijas, konferencijas KI ir kūrybinių klasterių klausimais organizavimu, ir kt.) steigimą;
- 7) steigti fondus, kūrybinių klasterių veiklos plėtojimo paramai;
- 8) rūpintis iš principo didelių sąnaudų nereikalaujančiu viešu dėmesiu ir įvertinimu subjektams, dirbantiems klasterių naudai visuomeniniais pagrindais;
- 9) sukurti kompleksinę KI skatinimo ir rėmimo sistemą:
 - a. gerinti bendrąją KI plėtojimą skatinančią infrastruktūrą – miesto centre įkurti KI inkubatorių, užtikrinantį KI įmonių inkubavimą ir „pumpuravimą, formuoti KI informacijos centrų tinklą.
 - b. sukurti ir įgyvendinti svarbiausio kūrybinio miesto ir klasterių dinamikos variklių – talentų – išlaikymo programą: numatyti ir sustiprinti sąlygas kvalifikuotų talentų rengimui, pritraukimui, išlaikymui bei išsiliejimui į vietos bendruomenes.
 - c. rūpintis tyrimus KI srityje atliekančių institucijų, kaip kritinio veiksnio klasterių atsiradimui bei vystymuisi, buvimu ir palaikymu – tyrimus vykdančios aukštojo ir aukštesniojo mokslo institucijos yra talentų ir medžiagos turiniui šaltinis, maitinantis pagrindinius kūrybinių industrijų segmentus.

Operatyvinės priemonės, siekiant palaikyti ir užtikrinti Senamiesčio ir Laisvės alėjos kūrybinių klasterių plėtrą:

- darbo grupės, atsakingos už regioninės KI politikos formavimą bei kūrybinių klasterių plėtros strategijos kūrimą, Kauno miesto savivaldybėje sudarymas;
Atsakinga institucija: Kauno miesto savivaldybės administracija.
- Kauno regiono kūrybinių klasterių plėtros strategijos parengimas;
Atsakinga institucija: Kauno regiono savivaldybių administracijos, regioninė KI politikos formavimo darbo grupė, naujai įkurta KI koordinavimo ir konsultavimo įstaiga²³.
Reikiamas finansavimas: ekspertų paslaugos – nuo 50.000,- Lt (vietiniai ekspertai).
Galimi finansavimo šaltiniai: Kauno regiono savivaldybių administracijų, ES fondų lėšos.
- kūrybinių klasterių įtakos Kauno regiono ekonomikai įvertinimo atlikimas;
Atsakinga institucija: Kauno regiono savivaldybių administracijos, regioninė KI

²³ Regioninė KI politikos formavimo darbo grupė ir KI koordinavimo ir konsultavimo įstaiga numatytos Kauno regiono kūrybinių industrijų plėtros veiksmų plane kaip priemonės KI plėtrai skatinti.

politikos formavimo darbo grupė, naujai įkurta klasterių koordinavimo įstaiga.

Reikiamas finansavimas: ekspertų paslaugos – nuo 50.000,- Lt (vietiniai ekspertai).

Galimi finansavimo šaltiniai: Kauno regiono savivaldybių administracijų, ES fondų, privačios lėšos.

- agentūros (įstaigos), atsakingos už kūrybinių klasterių koordinavimą steigimas.

Atsakinga institucija: Kauno regiono savivaldybių administracijos.

Reikiamas finansavimas (minimalus).

Biuro išlaikymas: telefonas – 840 Lt/metams, internetas – 960 Lt/metams, komunaliniai patarnavimai (elektra, vanduo, dujos, atliekos ir kt.) – 1.800 Lt/metams, kanceliariinės prekės – 1.200 Lt/metams. Viso: 4800 Lt/metams.

Vieno darbuotojo darbo užmokestis (1 metams, 1 etatas) – 37.751,04 Lt/metams („į rankas“ – 1846,50 Lt/mėn.).

Bendros priemonės išlaidos: 42.551,04

Galimi finansavimo šaltiniai: LR Ūkio ministerijos, Kauno regiono savivaldybių administracijų, ES fondų, privačios lėšos.

SUMMARY

„Feasibility study for development of creative industries in Kaunas region“ was prepared on the grounds of study „The map of creative industries in Kaunas region: social and economic analysis“ (2009, project manager J. Tutlytė, authors G. Mažeikis, V. Jurėnienė, V. Žirgūtis, T. Kubilius) and is part of the project “Creative Growth” financed by the interregional cooperation program INTERREG IV C.

Goal of the study is to analyze operation scheme of the CI clusters in Kaunas downtown (Kaunas Old town and Laisves avenue) and to evaluate their development opportunities.

Object of the study – creative cluster of Kaunas Old town and Laisves avenue (Newtown).

Tasks of the study:

- analysis of the CI clustering in Kaunas downtown (Kaunas Old town and Laisves avenue): clarification of the character, site context and particularities;
- identification of the CI entities operating in clusters, identification of their roles and network relations in the clusters, evaluation of their attitudes towards clusters;
- providing recommendations and measures for fostering development of CI clusters.

As mentioned above „Feasibility study for development of creative industries in Kaunas region“ refers to study „The map of creative industries in Kaunas region: social and economic analysis“ in which only two CI clusters were identified in Kaunas region – cluster of Kaunas city Old town and cluster of Laisves avenue (Kaunas city). On that basis, only these two CI clusters of Kaunas region were analyzed in this feasibility study. Study carried out has features of critical analysis with the aim to examine particular cluster cases, identifying their local context and specifics, including history, culture and operating models and analyzing their spatial, cultural, socio-cultural and symbolic links. CI cluster analysis aims to show spatial, temporal and institutional links between CI entities, movement of the people stream, and location of symbolic, cultural and social spaces.

In order to reveal the particularities of Kaunas old town and Laisves Avenue clusters research on profile of the creative sector was carried out – identification of creative industries and related businesses acting in these areas was performed on the basis of statistical and field surveys. Statistical data collected in both territories reveals quantitative and qualitative differences of creative sectors in these areas. Concentration of CI entities in Old town and Laisves avenue differs a lot: there were 92 entities in Old town area and 285 – in Laisves avenue territory. Also nature of activities and their variety differs in both clusters. Creative sector entities of Laisves avenue are more diverse, and concentration of artists and companies related to CI is higher compared to the Old town (number of companies acting in sectors of leisure and entertainment is especially significant). As for the diversity of companies related to CI in Laisves avenue it is more varied than that of the Old town: Laisves avenue is home to a number of advertising companies, regional TV and radio, press, tourism and other companies. And in Old town these companies are mainly restaurants, cafes, hotels. But there are less art galleries (only two or three in total) and museums in Laisves avenue. As for the number of educational institutions – it is almost the same in both territories. Moreover, there are more art guilds and clubs in Old town than in Laisves avenue. Thus, survey reveals distinct content of creative sector in both territories. Old town is a place of city’s main cultural institutions, numerous art galleries, museums, university faculties, churches, cafes, bars and restaurants which makes Old town a heart of cultural and art life and desirable destination for tourists. While Laisves avenue unfolds as leisure and entertainment zone, where cultural aspect converges with consumer-oriented and commercial aspects.

Main advantages and weaknesses of the clusters where identified.

The fact of clustering in **the Old Town** is being sustained by the facts, that the Old town with most of the buildings dating back to 15th – 17th centuries, is a rather big block standing out from the architectural and urban point of view (it is separated from other districts of the town by two rivers, the Nemunas and the Neris, and by major traffic routes). The Old Town has an outstanding national monument as well as a potential CI light-house, the Kaunas Castle, which is being restored and adjusted to cultural needs by employing national and EU funds. Kaunas Old Town also is the place for major international and national art projects. There are 6 art galleries, 1 art guild, 11 churches, over 10 museums, the amphitheatre, the Kaunas Castle, the Santaka (confluence) Valley with many integrated cultural spaces, one art faculty and one humanitarian faculty of the universities here and a regional university centre of creative industries in being set up. Significant places of historical heritage and trade in antiques are abundant here; events held in the Town Hall and local amphitheatre create an autonomous, efficiently operating and competitive CI cluster.

Main advantages of the Old town cluster are:

a) *Institutional interactions.* Abundance of significant historic heritage, cosy cafes and restaurants, street artists and public events create unique spirit of town which attracts tourists, artists, and businessmen. This clustering is appreciated by local architects, artists, antique sellers who have their studios and shops here, and also by educational institutions (total number: 11) which prepare their graduates in the Old town area located faculties. Businessmen also know the commercial value of historical heritage and therefore highlight the attractiveness of the old town while promoting their business and allocate private funds for the maintenance of this district. At the moment the Old town is the liveliest public space of Kaunas;

b) *Interactions of events.* Every gallery, museum, café or restaurant organizes separate events related to biggest festivals and holidays. For example, Christmas celebrations are accompanied by street performances and fairs, restaurants organize various concerts, galleries invite to exhibitions, etc. During other festivals (like “Kaunas Jazz”, “Kaunas in Art” and others) various performances and events also take place in different places of the Old town attracting visitors and making area lively almost all year round. On the other hand abundance of people during traditional city events motivate CI entities to build their activities upon biggest festivals and holidays;

c) *Interaction of natural resources.* Kaunas Old town is located by the confluence of the two biggest Lithuanian rivers – Nemunas and Neris – that form picturesque Santaka park which is also home to Kaunas castle. All these elements make Old town of Kaunas unique even in comparison with other European cities, not to mention old towns of Vilnius and Klaipeda.

Main weaknesses of the Old town cluster. Many buildings in the Old town need renovation making scenery less attractive. Some buildings are derelict (like premises of former footwear factory “Lituanica”) not contributing to the attractiveness of the area. Activities of the Kaunas Castle are scantily integrated into activities of CI. Moreover, conservative church institutions sometimes oppose to some activities of CI. Nevertheless, Old town is spacious enough to solve these problems with the means of spatial dissociation. Situation would be better if Church becomes more open to postmodern artistic and subcultural activeness. Another problem of the Old town – traffic jams and parking, but this is common to almost all old towns. .

The Laisves Avenue CI cluster encompasses Laisves avenue (length - 1621 m) and parallel or perpendicular streets, i.e. their sections that are closest to Laives Avenue (hereinafter - LA sections): Donelaičio, Daukanto and other streets. There are many creative institutions in Laisves Avenue or in the vicinity: several biggest theatres (Kaunas State Drama Theatre, Kaunas State Musical Theatre, etc.), some largest art galleries and museums (National M. K. Ciurlionis Art Museum, M. Zilinskas art gallery, Devil’s Museum, etc.), and a cinema. Their activities are complemented by intensive cultural

activities and creative industry related actions of two universities – Vytautas Magnus University (VDU) and Kaunas University of Technology (KTU) - which organize exhibitions, events, new media and programming experiments, cinema, subculture evenings, art campaigns. Clustering of CI of Laisves avenue is supported by historic circumstances: starting from the interwar period and especially during Soviet times when Old town was neglected Laisves avenue had all the opportunities to develop as a main cultural and commercial centre of the city.

Main advantages of the Laisves avenue CI cluster are:

- a) Workshops of CI and art centres.* Kaunas state drama theatre is extending its premises into former building of the Fur factory and is building new stages and theatre subdivisions, other related art workshops. The area of M. Zilinskas Art Gallery is similarly enlarged by giving cultural functions to the yard. Also, destiny of cinema “Romuva” is being discussed trying to transform it into Art centre;
- b) Theatre street.* Laisves avenue was developing as a street of theatres in which largest theatres of Kaunas - Kaunas State Drama Theatre, Kaunas State Musical Theatre and Kaunas State Puppet Theatre are located. Moreover, Kaunas Chamber Theatre and the Kaunas State Philharmonic are housed in the neighbouring streets;
- c) Interaction between universities, galleries, museums and concert halls.* Vytautas Magnus university has own gallery in Laisves Avenue, carries movie screenings, supports activities of jazz clubs, organizes subcultural events. Finally, activities of the cluster are strengthened by the city’s administrative institutions located in the neighbourhood: local authorities, and also museums, hotels, and an art school. Restaurant “Miesto sodas” located between Musical theatre and medieval defensive wall constantly organizes concerts, music evenings and other performances;
- d) Events interaction.* Today LA hosts regular events common to the entire cluster: city festivals, fairs, special events, such as sculpture exhibitions, carnivals and pageants, performances, street music playing etc. Second-hand book sellers have their stands on the avenue, artists trade their pictures. LA has a fan club in international electronic social network Facebook, which strengthens the international LA legend, first of all among emigrants and their friends. LA is also becoming a place of sentimental tourism, which encourages CI development.

Main weaknesses of the Laisves avenue CI cluster. Laisves avenue creative cluster is suppressed by a big shopping centre Akropolis in the neighbourhood while the spacious sports Arena, already built behind the shopping centre, will soon become another competitor to Laisves avenue by distracting thousands of consumers or spectators from LA. On the other hand, the shopping centre Akropolis has cleaned Laisvès avenue from the flows of shoppers and LA has brought to daylight the possibilities of its creative or cultural industries.

The qualitative research was carried out within this feasibility study that sought to clarify the key networking relationships between firms/organizations, the main objectives and benefits of cooperation, problems and needs of CI, international relations, and positions of the respondents regarding clustering issues. In total 64 CI entities from Old town and Laisves avenue CI clusters were interviewed. They included: commercial CI companies, enterprises of CI sector, organizations related to CI activities, individual artists and representatives from local authorities. The results of the survey revealed that the majority of the interviewed subjects (almost 52 per cent) one way or another are linked with neighboring businesses and organizations. The overall rate of cluster links inside companies and enterprises, however, is still relatively small or medium - usually covering up to 10 (usually 5-6) cooperating companies and is focused primarily on the local market and only in rare cases spreads outside Kaunas or country. Extent of co-operation network in most cases depends on the company’s size and time of operation in the market – bigger and earlier established companies usually

have wider network connections. General trend is that the non-commercial creative companies (eg. cultural, artistic, educational institutions or organizations) mainly cooperate with the same profile non-commercial institutions and less with the CI business enterprises. Collaboration between the art/cultural institutions in the Old Town and the New Town is pretty intense, but generally limited to the exchange of facilities for displaying temporary exhibitions. Stronger clustering is limited by the homogeneity of the surrounding business activities as there is lack of a wider range of service providers (such as publishing, printing services, etc.). Another encumbrance for cooperation - public institutions such as the Kaunas State Musical or Drama Theatre can not legally cooperate with the business sector as it is forbidden by the law. Therefore, the business participates in the activities of public creative institutions only on the basis of sponsorship (support <-> advertising). However, the common experience shows lack of traditions in sponsorship of arts and culture market. Entrepreneurs contribute mostly only to the large-scale art projects and usually do not want to support individual artist or new art projects. This is often due to the poor understanding of art and culture by the business people. Collaboration between culture and art institutions, organizations and individuals, including with business sectors such as catering, hotels, tourism, advertising agencies, and other service providers is the most common type of interrelations. Collaboration with the industry is very rare. In most cases resource-based co-operation dominates (rent of premises, spread of information, "assistance-support-discount" schemes, exchange of services and products, etc.). Perhaps the strongest and deepest cluster relations exist between the largest galleries, museums, theaters and universities of the Old and the New Town: they have network of international relations and have the most expertise to promote existing clusters outside city or even country. The most active creative interrelations in the exploratory areas proceed on the basis of geographic concentration of social networks and are project-based - different profile (commercial and non-commercial) companies and individual actors (cafes, bars, galleries, hotels, street musicians) unite to organize joint events and festivals. This is particularly evident in the Old Town where business people created the Club of the Old town members of which help each other through sharing information, knowledge, financial and human resources. Also they solve common problems of safety, cleaning of the territory, improvement of the infrastructure, etc. However, the majority of the surveyed institutions operating in the Old town still do not identify themselves as a cluster or participants of the cluster (only 26 percent. respondents said that creative cluster of the Old town exists). Meanwhile, 45 percent of respondents in the Laisves avenue stated that the CI cluster in Laisves avenue exists and that they are part of it despite decrease in the amount of joint projects in Laisves avenue recently. Nevertheless almost all respondents from both clusters stated that further development of clusters is essential, useful and viable, and that they would contribute to the development of these clusters in accordance with their capabilities (mainly human resources). Many respondents think that it would be useful to have an institution - administrative center for CI clusters that could coordinate activities, help find funding resources, contribute to various projects, publicity and dissemination of the information.

The following critical aspects of project-based clustering can be identified:

a) despite the stated common goal - to brighten, revitalize downtown areas (especially the Old town) - the differences in interests and possibilities of business and arts/cultural representatives appear. First of all this is related to "tangible" benefits which differ for both sides. For example, mass events attract large numbers of visitors increasing revenues and profit for business companies, and as for non-commercial art and cultural organizations – these events usually increase costs. Increased number of people contribute to the increase of the attendance and notoriety of the galleries or museums but this does not become a financial benefit, on the contrary, requires additional financial resources to ensure the functioning of the institutions for increased working hours or on weekends;

b) some business people are only interested to increase their incomes and do not think about the needs of creative sector and even sometimes put pressure on CI enterprises that they would work on a voluntary basis. There are only exceptions when adequate exchanges are created (eg.: cafes and bars

offer special discounts for catering or hotel services in return for certain artistic services). Such a situation does not create the atmosphere of mutual trust and does not reinforce cooperation.

c) both business and art/cultural entities lack of mutual understanding and appreciation for one another. Business does not appreciate the role of creators enough and do not understand differences of potentials of business and creative sectors. Moreover, traditions of sponsorship are weak. Meanwhile, representatives of arts and culture unfairly undermined pursuit of profit, also they lack of entrepreneurial skills and abilities to "sell" their production;

d) a large part of the artistic/cultural events that are initialised by business people are of poor artistic value and quality - often used for commercial, pop culture events. It is obvious that the aim to attract masses to the Old town or Laisves avenue makes business people to forget about the creation valuable projects;

e) to design the clustering process is poorly integrated with the educational institutions and their capacity (and sometimes for the sake of the reluctance of educational institutions) - remain unused on an honorary basis and able to work force (for reasons of students' work practice); e) educational institutions are meagerly integrated into processes of clustering (often because of the fault of the educational institutions themselves), thus working force of students is left unemployed.

Following conclusions were reached in this study:

1. Clusters of Kaunas Old town and Laisves Avenue as often occurs in practice in the world de facto are creative and cultural quarters, described as the city's creative clusters (urban creative clusters) rather than the clusters in economic terms (based on M. E. Porter's definition). They are dominated by the cultural consumption; the main art, cultural, non-profit, public-sector organizations of the city are concentrated in these territories, which are rich in heritage and natural values.

2. Uniqueness of creative clusters of Kaunas Old Town and Laisves Avenue is determined by the geographical concentration of social networks and through the creation of the social environment and way of life ("street culture", based on the consumption areas, which combines the cafes, bars, galleries, street musicians, cultural sites, etc.).

3. Distribution of the creative sector in the the New Town and Old Town are not identical: the Old Town's creative sector is dominated by art galleries, museums and artists' guilds and clubs. Laisves avenue meanwhile is dominated by leisure and entertainment industry (there is also a major academic institutions, public theaters, musical institutions). According to the area occupied concentration of creative sector in Laisves Avenue is apparently too small to create a critical mass for the cluster development. On the other hand, the cluster of Old town is dominated by a relatively homogeneous creative sector.

4. Creative clusters the Old town and Laisves Avenue are characterized by institutional interactions, but especially in project-based networking. Recently voluntary efforts of local businesses are observed to implement various projects, events for livening public life and for making them permanent (especially this apply to the Old Town).

5. The overall extent of clustering and networking in both clusters is relatively limited and local - neighborhood-based communications, and only in rare cases outgoing city or country.

6. Historically creative clusters of the Old town and Laisves Avenue were forming spontaneously and informally. Recently the differences in the development principles appeared: the Old Town is characterized by the so-called "from bottom to top" approach because of increased activeness of local community (mainly business people). In the cluster of Laisves avenue passivity of local communities and lack of common interests is observed, and attempts to initiate strategic changes of the area with the "from top to bottom" approach (very often real estate operators are not the owners of the premises in Laisves Avenue, so they are not too interested in life of Laisves Avenue, and the cultural and artistic people's initiatives and enthusiasm is not enough for radical changes).

7. The main obstacles in the processes of Creative clusters' networking are: limitations of

mutual understanding; different starting positions, opportunities and interests; different forms of profit received, lack of trust, lack of sponsorship traditions, and lack of entrepreneurial skills among representatives of arts /cultural sectors.

8. Despite the fact that culture has some features which by their very nature deny planning, for successful development of creative cluster of Old town and Laisves Avenue requires external support and expertise, based not on a rigorous planning, but on the support of organic growth of clusters, taking into account the local context of the both clusters.

The key recommendations were formulated following the study results:

1. The creative economy has to become one of the most important if not the priority sector of Kaunas City Municipality's policy – sectors importance for the city's economy recognized and the measures for stimulation of activities of creative industries and for the development of creative clusters provided.

2. To carry out regular researches and monitoring of creative industries, to analyse impact of creative clusters on economy of Kaunas city.

3. To create a strategy for support and promotion of the creative clusters in Kaunas. Tactics should be foreseen in this strategy taking into consideration different principles of the creative clusters' development:

3.1. Development of the creative cluster of the Old town should be based on a “from bottom to top” principle through public-private partnerships. Local government should support and contribute to the development, but not appoint strategies for the growth of the cluster, because the Old town has strong local communities;

3.2. in the case of the creative cluster of Laisves Avenue "from top to bottom" management model should be applied for local communities and interest groups are not united, and not interfering in the development of this cluster is no longer a good solution. However, this should not become a strictly planned process, the main driving force of which becoming agenda of political economic and cultural prosperity. Laisves avenue should not become a strictly “planned neighborhood”, because there is no need to create the creative sector from the begging as it is already there. It is essential to find ways to steer in the right direction by finding a common means for development of Laisves Avenue. This should be achieved by bringing together politicians, businessmen, CI representatives and residents.

4. To foresee measures for the implementation of strategic objectives, which would be aimed at the strengthening and development of network connections of creative clusters, and would contribute to the improvement of conditions for the creative sector in general and networking environment:

4.1. to foresee favorable conditions for businesses supporting arts and culture in this way contributing to the formation of sponsorship traditions;

4.2. to create support system for the entities of non-commercial arts and culture (such as creating a property tax exemption for disposable facilities, the compensation mechanism for non-commercial institutions working extended hours);

4.3. to ensure the necessary infrastructure for creative collaboration – to equip specialized spaces for various applied arts (performing, new media), rehearsals and performances;

4.4. to provide special incentives for creative businesses, settling in the city center;

4.5. to improve the quality of public spaces of the creative districts, to encourage small business partnerships and settling of the creative manufacturing sector in the city center, in order to maintain a balance between consumption and production;

4.6. to initiate founding of the Agency responsible for the development of creative clusters;

4.7. to establish funds for the support of activities of creative clusters.

5. Improving the overall infrastructure aimed to promote the development of the CI - to set up CI incubators in the city center.

6. To develop and implement maintenance program of talents: to provide and strengthen training for skilled talents, their attraction, retention and integration into local communities.

7. To take care of institutions executing researches in the field of CI.

In order to maintain and ensure development of creative clusters of the Old town and Laisves avenue the priority measures are:

1. Creation of the working group responsible for preparation and implementation of regional CI policy and development strategy for creative clusters of the Kaunas city.

2. Preparation of the development strategy for Kaunas region's creative clusters.

3. Assessment of the impact of Kaunas region's creative clusters on the region's economy.

4. Establishment of the institution responsible for coordination of the of creative clusters.